

MINISTARSTVO OBRAZOVANJA I NAUKE

BIRO ZA RAZVOJ OBRAZOVANJA

Nastavni program

Historija

za VII razred

Skoplje, 2025. godina

OSNOVNI PODACI O NASTAVNOM PROGRAMU

Nastavni predmet	Historija
Vrsta/kategorija nastavnog predmeta	Obavezni
Razred	VII (sedmi)
Teme/oblasti nastavnog programa	• <i>Evropa u ranom srednjem vijeku</i> • <i>Balkan i Makedonija u ranom srednjem vijeku</i> • <i>Evropa u razvijenom i kasnom srednjem vijeku</i> • <i>Balkan i Makedonija u razvijenom i kasnom srednjem vijeku</i> • <i>Balkan i Makedonija pod osmanskom vlašću</i>
Broj časova	2 časa nedjeljno /72 časa godišnje
Oprema i sredstva	• Digitalni pametni (smart) uređaji. • Udžbenik. • Enciklopedije, rječnici, historijski atlas, geografski atlas. • Historijske karte o srednjem vijeku. • Hamer, flip-čart, markeri, papir za crtanje, bojice, lenjir, šestar, makaze, lijepak, selotejp, kompjuter, LCD projektor • Nastavni listovi (prema udžbeniku/priručniku), nijeme karte. • Kalendar za računanje vremena i ilustracije iz historijskih kalendara. • Ilustrativni prikaz historijskih perioda. • Prikazi arheoloških nalazišta i kulturno-historijskih spomenika iz srednjeg vijeka u svijetu i našoj zemlji. • Vremenski okvir za prošle događaje. • Časopisi, novine, internet portali, društvene mreže. • Audiovizuelni snimljeni sadržaji, aplikacije prilagođeni uzrastu. • Drugi izvori učenja: spomenici kulture, muzeji, biblioteke, nacionalne institucije.
Normativ nastavnog kadar	Nastavu iz predmeta Historija u sedmom razredu mogu izvoditi: • diplomirani profesor historije, nivo kvalifikacija VI A prema makedonskom okviru kvalifikacija i najmanje 240 bodova stečenih prema ECTS ili završen VII/1 stepen;

	• diplomirani historičar, nivo kvalifikacija VI A prema makedonskom okviru kvalifikacija i najmanje 240 bodova stečenih prema EKTS ili završen VII/1 stepen; • diplomirani historičar-arhivist, sa stečenom pedagoško-psihološkom i metodičkom spremom na akreditovanim visokoškolskim ustanovama, nivo kvalifikacija VI A prema makedonskom okviru kvalifikacija i najmanje 240 bodova stečenih prema EKTS ili završen VII/1 stepen; • diplomirani profesor historije sa arheologijom – nastavna usmjerenost, nivo kvalifikacija VI A prema Makedonskom okviru kvalifikacija i najmanje 240 ECTS kredita stečenih prema ECTS sistemu ili završen VII/1 stepen.
--	---

POVEZANOST SA NACIONALNIM STANDARDIMA

Rezultati učenja navedeni u nastavnom programu vode ka sticanju sljedećih kompetencija obuhvaćenih oblašću **Društvo i demokratska kultura** Nacionalnih standarda:

Učenik/učenica zna i/ili umije:	
VI-A.1	da objasni kako društveni faktori utiču na čovjeka i okolinu i da ih uvažava pri formiranju mišljenja i donošenju odluka;
VI-A.2	da analizira sopstveno ponašanje s ciljem da se poboljša, postavljaajući realne i ostvarljive ciljeve za aktivno djelovanje u zajednici;
VI-A.3	da formuliše i argumentuje svoje poglede, da sasluša, i analizira tuđe poglede i da se s poštovanjem ponaša prema njima, čak i kada se ne slaže;
VI-A.4	da se kritički osvrne na različite lične i društvene vrijednosti i ponašanja u različitim kontekstima (posebno u etički osjetljivim situacijama), da poštuje društveno prihvaćene norme i vrijednosti, ali i da ih osporava kada smatra da je to potrebno;
VI-A.5	da razumije razlike između ljudi po bilo kojoj osnovi (rodnoj i etničkoj pripadnosti, uzrastu, sposobnosti, socijalnom statusu itd.);
VI-A.6	da prepozna prisustvo stereotipa i predrasuda kod sebe i kod drugih i da se suprotstavlja diskriminaciji;
VI-A.7	da prepozna ispoljavanje verbalnog i fizičkog nasilja u sopstvenom okruženju, da sagleda posljedice nasilja i da mu se suprotstavi;
VI-A.8	da sagleda šta spaja, a šta razdvaja ljude u zajednici, da pronađe načine da doprinesu napretku zajednice, vodeći računa o potrebama i interesima svih;
VI-A.9	da prepozna ugrožene grupe u društvu, da učestvuje u humanitarnim i volonterskim akcijama i da ih podrži;
VI-A.12	da zna da kritički analizira i diskutuje o vrijednostima civilnog društva, različitim ulogama i ponašanjima građana i svojoj ulozi u njemu;
VI-A.13	da analizira pojam ljudskih prava i prava djeteta, identifikuje slučajeve kršenja prava i preduzima radnje za njihovo neselektivno poštovanje;
VI-A.14	da analizira i raspravlja o odgovornostima izvršne, zakonodavne i sudske vlasti u pravnoj državi i ulozi države u zaštiti ljudskih prava;
VI-A.15	da identifikuje situacije u kojima građani mogu utjecati na život u zajednici i angažovati se na poboljšanju situacije;
VI-A.16	da prepozna situacije zloupotrebe ovlaštenja, da objasni štetan utjecaj korupcije na pojedinca, grupu i društvo i da se suprotstavi takvim

	pojavama u okruženju;
VI-A.19	da objasni značaj demokratskih procesa u društvu i primjeni principe demokratske participacije unutar škole;
VI-A.21	da razlikuje značenje pojmova: nacija, narod, etnička zajednica, građani i pojedinci; pojava: etnička i nacionalna pripadnost, patriotizam i nacionalizam, većina i manjina; kao i pojmovi: teritorija, region, država, društvo, vlast itd. i da ih u skladu sa tim koristi u različitim kontekstima na koje se odnose;
VI-A.22	da identifikuje i poštuje sve nacionalne simbole države Republike Sjeverne Makedonije i manifestuje osjećaj pripadnosti državi;
VI-A.23	da identifikuje geografske karakteristike kontinenata, regiona i država u svijetu i da ih poveže sa njihovim društvenim razvojem;
VI-A.24	da identifikuje geografske karakteristike naše zemlje i da ih poveže sa društvenim razvojem;
VI-A.25	da objasni karakteristike prirodnih i društvenih sredina i njihovu povezanost sa organizacijom života ljudi;
VI-A.27	da ispriča i objasni historiju (društvenu, kulturnu i političku) svog naroda i historije drugih naroda koji žive u našoj zemlji i regionu, sa njihovim posebnostima i u kontekstu zajedničke historijske prošlosti;
VI-A.29	da identifikuje razlike i sličnosti između najzastupljenijih religija u svijetu i ateizma/agnosticizma, sa posebnim naglaskom na etičke norme i vrijednosti koje predstavljaju.
<i>Učenik/učenica razumije i prihvata da:</i>	
VI-B. 1	da ne smije da pravi diskriminaciju na osnovu razlika među ljudima (pol i etnička pripadnost, godine, sposobnosti, društveni status itd.);
VI-B. 2	da svi ljudi, uključujući i djecu, imaju pravo da izraze svoje mišljenje i stavove i učestvuju u donošenju odluka u vezi sa njihovim potrebama i interesima;
VI-B.4	da je neselektivno poštovanje ljudskih prava i sloboda ključno za dobrobit pojedinaca i društva u cjelini;
VI-B.5	da su jednakost, ravnopravnost i socijalna kohezija neophodni za uspješno funkcionisanje zajednice;
VI-B.6	da je lično angažovanje i saradnja sa drugima od suštinskog značaja za ostvarivanje zajedničkog javnog interesa;
VI-B.7	da su lični angažman i saradnja sa drugima od suštinskog značaja za ostvarivanje zajedničkog javnog interesa;
VI-B. 8	da je svaki građanin dužan da poštuje zakone, pravila i propise koji regulišu ponašanje ljudi i funkcionisanje institucija;
VI-B.9	da svaki građanin treba da preuzme odgovornost za promjene u prirodi izazvane ljudskim aktivnostima;
VI-B.11	da svako ima pravo da izabere koju vjeru smatra svojom, odnosno da izabere da ne pripada nijednoj vjeri/religiji, a da to ne snosi posljedice zbog učinjenog izbora;
VI-B.12	da je naša zemlja multikulturalno/multietničko društvo u kojem žive pripadnici različitih kultura/etničnosti i svaki njen građanin je odgovoran za doprinos interkulturalnoj razmjeni i poštovanju ljudskih prava u interesu zajedničkog života u integrisanom, etnički kohezivnom društvu;

VI-B. 13	nacionalni identitet, koji proizilazi iz pripadnosti državi Republici Sjevernoj Makedoniji, suštinska je komponenta identiteta svih građana države.
----------	---

Nastavni program takođe uključuje relevantne kompetencije iz sljedećih transverzalnih oblasti nacionalnih standarda: **Jezička pismenost, Matematika i prirodne nauke, Digitalna pismenost, Lični i društveni razvoj, Tehnika, tehnologija i preduzetništvo i Umjetničko izražavanje i kultura**

Učenik/učenica zna i/ili umije:	
I-A.2	da poznaje i koristi različite oblike pismenog izražavanja: književne (pjesma, pripovjetka, izlaganje/govor, književni esej, dnevnik i sl.) i neknjiževne (tematski esej, izvještaj, zahtjev, saopštenje, oglas i dr.);
I-A.3	da vodi kritički i konstruktivan dijalog, argumentovano iznoseći svoje stavove;
I-A.5	da pripremi i održi govor različitog sadržaja i za različite svrhe, uzimajući u obzir publiku (starost i etničku/kulturnu raznolikost);
I-A.8	da razumije sadržaje audio poruka: da umije da izdvoji, analizira, procijeni/ocijeni i sumira informacije iz poruka i izrazi ih (pismeno i usmeno) svojim riječima;
I-A.9	da razumije sadržaj pisanog teksta: da umije da izdvoji, analizira, procijeni/ocijeni i sumira informacije iz teksta i izrazi ih (pismeno i usmeno) svojim riječima;
I-A.10	da razumije vizuelno prikazane sadržaje (dijagrame, tabele i grafikone, ilustracije, animacije i sl.), da umije da izdvoji, analizira, proceni/vrijednosti i sumira vizuelno prikazane sadržaje i da ih objasni (pismeno i usmeno) ;
I-A.12	da koristi informacije iz različitih izvora i medija i kritički im pristupi, vodeći računa o izvoru, kontekstu, svrsi i pouzdanosti prezentovanih informacija;
III-A.5	da preporuči/primjeni skalu u različitim kontekstima svakodnevnog života;
III-A.16	da pravi i koristi crteže u razmjeru i tumači karte;
III-A.25	da odluči kako da provjeri rezultate i razmišlja da li je odgovor razuman u kontekstu problema;
III-A.29	da razmatra i bira ideje, posmatra, predviđa i postavlja pretpostavke (hipoteze), prikuplja i procjenjuje dokaze, provjerava predviđanja, planira, organizuje i sprovodi istraživanje, bilježi, obrađuje, analizira i prezentuje rezultate, ocjenjuje i diskutuje o zaključcima;
III-A.67	da se orijentiše u prostoru uz pomoć skica, mapa, snimaka i digitalnih prikaza datih geografskih područja;
IV-A.9	da u komunikaciji sa drugima u multikulturalnom digitalnom prostoru, poštuje različite učesnike i prati pravne, kulturne i etičke norme u ponašanju u digitalnom prostoru;
IV-A.10	da se brine o svom digitalnom identitetu, bezbjednosti i reputaciji i poštuje politiku privatnosti;
IV-A.12	da istražuje mogućnosti korišćenja različitih modela i simulacija, kombinujući statičke i dinamičke reprezentacije, zvuk, tekst i slike za modifikovanje ili kreiranje jednostavnih kreativnih multimedijalnih proizvoda za određenu svrhu i za određenu publiku;
IV-A.13	da definiše kriterijume kvaliteta za digitalne proizvode i rješenja, uključujući inovativnost i korist;

V-A.3	da identifikuje različite komponente sopstvenog identiteta koji se gradi na osnovu pripadnosti različitim društvenim grupama (na primjer: rodni, etnički i nacionalni identitet) i na različitim ulogama koje neko ima u životu (na primjer: učenik, sin/ćerka);
V-A.4	da procjenjuje vlastite sposobnosti i postignuća (uključujući i jake i slabe strane) i na osnovu toga da određuje prioritete koji će mu/joj omogućavati razvoj i napredovanje;
V-A.5	da prepozna emocije u sebi i drugima, da sagleda posljedice sopstvenih emocionalnih reakcija u različitim situacijama i da koristi odgovarajuće strategije za suočavanje sa emocijama;
V-A.6	da postavlja sebi ciljeve učenja i vlastitog razvoja i da radi na prevazilaženju izazova koji se javljaju na putu ka njihovom ostvarivanju;
V-A.7	da koristi vlastita iskustva kako bi sebi olakšao učenje i prilagodio vlastito ponašanje u budućnosti;
V-A.8	da organizuje sopstveno vrijeme na način koji će mu omogućiti da efikasno i efektivno ostvari postavljene ciljeve i zadovolji sopstvene potrebe;
V-A.9	da predvidi posljedice svojih postupaka i postupaka drugih za sebe i za druge;
V-A.10	da primjenjuje etičke principe, vrednujući dobro i loše u svojim i tuđim postupcima i da ispoljava vrline karakterne osobine (kao što su: poštenje, pravičnost, poštovanje, strpljenje, briga, pristojnost, zahvalnost, odlučnost, hrabrost i samodisciplina);
V-A.11	da djeluje samostalno, sa punom sviješću od koga, kada i kako može da zatraži pomoć;
V-A.12	da se uspješno nosi sa društvenim pritiscima;
V-A.13	da komunicira sa drugima i da se predstavi na odgovarajući način u situaciji;
V-A.14	da aktivno sluša i adekvatno reaguje, pokazujući empatiju i razumijevanje za druge i izražavajući svoje brige i potrebe na konstruktivan način;
V-A.15	da sarađuje sa drugima u ostvarivanju zajedničkih ciljeva, dijeleći vlastita gledišta i potrebe sa drugima i uzimajući u obzir gledišta i potrebe drugih;
V-A.16	da prepozna probleme u odnosima sa drugima i konstruktivno pristupi u rješavanju konflikata, poštujući prava, potrebe i interese svih uključenih strana;
V-A.17	da traži povratnu informaciju i podršku za sebe, ali i da daje konstruktivnu povratnu informaciju i podršku u korist drugih;
V-A.18	da istražuje, postavlja relevantna pitanja, kako bi otkrio probleme, analizirao i procijenio informacije i prijedloge i provjerio pretpostavke;
V-A.19	da daje prijedloge, da razgledava različite mogućnosti i da predviđa posljedice s ciljem da izvodi zaključke i da donosi racionalne odluke;
V-A.21	da analizira, procjenjuje i poboljšava vlastito učenje;
VII-A.9	da aktivno učestvuje u timskom radu prema usvojenim pravilima i sa dosljednim poštovanjem uloge i doprinosa svih članova tima;
VIII-A.3	da izrazi sopstvene ideje, doživljava i emocije, koristeći umjetničke ili druge oblike kreativnog izražavanja (individualnog ili kolektivnog);
VIII-A.5	da manifestuje znanje o sopstvenoj kulturi i različitim načinima njenog izražavanja kroz književnost i vizuelne umjetnosti, muziku i igru, građevine i druge kulturne proizvode;
VIII-A.6	da identifikuje razlike i sličnosti između sopstvene kulture i drugih kultura u svom užem i širem okruženju i da analizira njihovu povezanost i međuzavisnost;
VIII-A.7	da prepozna i objasni kako se kulturne karakteristike mijenjaju tokom vremena i u različitim kontekstima;
VIII-A.10	da identifikuje i preispita stereotipe i predrasude prema pripadnicima drugih kulturnih grupa koje se manifestuju u njegovom okruženju;

VIII-A.12	da tumači svijet ne samo iz ugla pripadnika svoje kulture, već i kroz perspektivu drugih kultura.
<i>Učenik/učenica razumije i prihvata da:</i>	
I-B.1	da se kroz učenje maternjeg jezika razvija sopstveni jezički i kulturni identitet, a kroz jezičku komunikaciju prenosi kulturno nasljeđe i kulturu življenja;
I-B.3	da čitanje tekstova različitog sadržaja i strukture razvija pismenost, formira širi pogled na sebe i svijet i podstiče pisanje iz nužde i zadovoljstva;
I-B.4	sadržaj i način izražavanja sopstvenog mišljenja mogu doprinjeti održavanju i unapređenju komunikacije, ali i izazvati nerazumijevanje i konflikte;
III-B.5	da su radoznalost i inovativnost ključni za razvoj naučnoistraživačke misli;
III-B.9	da treba da razumije prednosti, ograničenja i rizike naučnih teorija i njihovu primjenu i pokaže razvijen stav prema donošenju ispravnih odluka i izgradnji vrijednosti, uključujući i moralni aspekt u rješavanju problema.
IV-B.3	da će se potencijali IKT povećavati i da ih treba pratiti i koristiti, ali i da treba da postoji kritičan odnos prema pouzdanosti, povjerljivosti i utjecaju podataka i informacija koji su dostupni putem digitalnih uređaja;
IV-B.4	da je u digitalnom prostoru važno obezbijediti zaštitu identiteta, privatnosti i emocionalne sigurnosti, ne koristiti govor mržnje i sajber nasilje i poštovati pravila i norme komunikacije u digitalnim zajednicama;
IV-B.5	da informacije dostupne u digitalnom prostoru treba da se koriste etički, prema definisanim pravilima i za dobrobit ljudi;
V-B.2	da ostvarenje sopstvenog identiteta doprinosi jačanju samopouzdanja i razvoju ličnosti;
V-B.3	vlastita postignuća i dobrobit u najvećoj mjeri zavise od truda koji sam/sama ulaže i rezultatima koje sam/sama postiže;
V-B.4	da svaki postupak koji preduzme ima posljedice po njega/nju i/ili njegovu okolinu;
V-B.7	inicijativnost, upornost, istrajnost i odgovornost važni su za izvršavanje zadataka, postizanje ciljeva i savlađivanje izazova u svakodnevnim situacijama;
V-B.8	interakcija s drugima je dvosmjerna - kao što ima pravo da traži od drugih da mu omoguće zadovoljenje ličnih interesa i potreba, tako ima i odgovornost dati prostor drugima da zadovolje njihove interese i potrebe;
V-B.9	traženje povratne informacije i prihvatanje konstruktivne kritike dovodi do sopstvenog napretka na individualnom i društvenom planu;
VII-B.4	radna etika, kulturna osjetljivost, kao i odnos prema drugima su važni za kreiranje i održavanje pozitivne radne atmosfere;
VII-B.5	da resursi nisu neograničeni i da ih je neophodno odgovorno koristiti;
VIII-B.3	poštovanje i promovisanje sopstvene kulture doprinosi jačanju kulturnog identiteta i digniteta;
VIII-B.4	kulturni diverzitet utiče na razvoj identiteta pripadnika različitih grupa;

VIII-B.5	razlike među kulturama treba posmatrati kao prilike za učenje i kao izazove za međusobno razumijevanje i napredak;
VIII-B.6	poštovanje i promocija drugih kultura doprinosi osiguravanju poštovanja sopstvene kulture od strane drugih.

REZULTATI UČENJA

Tema: EVROPA U RANOM SREDNJEM VIJEKU Ukupno časova: 15	
Rezultati učenja: Učenik/učenica će biti sposoban/sposobna da: 1. prepozna značaj srednjeg vijeka u historiji čovječanstva; 2. imenuje najrazvijenije evropske države u ranom srednjem vijeku i locira ih na historijskoj karti i vremenskoj liniji; 3. objasni uzroke i posljedice Velike seobe naroda; 4. opiše oblike državnog i društvenog uređenja država u ranom srednjem vijeku i objasni njihove razlike; 5. opiše najznačajnije vojne pohode evropskih vladara u ranom srednjem vijeku i objasni njihove posljedice na političke i teritorijalne promjene u Evropi; 6. opiše kulturna, naučna i tehnološka dostignuća evropskih država u ranom srednjem vijeku i prepozna njihov utjecaj na savremeno društvo; 7. prepozna razlike i sličnosti između hrišćanstva i islama. Učenik/učenica će: 1. razviti poštovanje prema kulturnom naslijeđu Evrope i Vizantije u ranom srednjem vijeku.	
Sadržaji (i pojmovi)	Standardi za ocjenjivanje
• Pojam i značaj srednjeg vijeka (srednji vijek, periodizacija, rani srednji vijek, razvijeni srednji vijek, kasni srednji vijek, izvori, značaj)	• Objašnjava periodizaciju srednjeg vijeka. • Određuje na vremenskoj liniji rani, razvijeni i kasni srednji vijek. • Navodi glavne izvore za historiju srednjeg vijeka. • Prepoznaje značaj srednjeg vijeka u historiji čovječanstva.
• Velika seoba naroda i rana evropska kraljevstva (klimatske promjene, Vrata naroda, plemenski savez, Goti, Huni, Vandali, Avarski kaganat, Slaveni, Atila, Bitka naroda)	• Određuje pravce kretanja plemena na historijskoj karti. • Objašnjava uzroke i posljedice Velike seobe naroda. • Navodi značajnija rana srednjovjekovna kraljevstva i objašnjava njihove karakteristike.

• Država Franaka (Merovinzi, Karolinzi, Klodvig, Pipin Mali, Karlo Veliki, Ahens, Verdun, Papinska država, carstvo)	• Određuje vrijeme i prostor nastanka države Franaka na historijskoj karti i vremenskoj liniji. • Imenuje najistaknutije vladare Franačke države i navodi njihova postignuća. • Objašnjava koristi koje je papstvo imalo od jačanja Franačke države. • ☐ Prepoznaje značaj Verdunskog sporazuma kao temelja za nastanak pojedinih modernih evropskih država.
• Istočno Rimsko Carstvo (Vizantija) (Romeji, Konstantin I, Justinijan I, Iraklije, makedonska dinastija, Konstantinopolj, basileus, transformacija, Justinijanovo zakonodavstvo)	• Na historijskoj karti i vremenskoj liniji locira vizantijsku državu za vrijeme vladavine Justinijana I. • Opisuje promjene u Vizantiji za vrijeme Iraklijeve dinastije. • Navodi najznačajnije predstavnike Makedonske dinastije i objašnjava njihov doprinos jačanju države. • Uočava važnost vizantijskog zakonodavstva za savremene pravne sisteme.
• Arapski kalifat (Beduini, Arabija, Muhamed, Meka i Medina, Hidžra, kalifat, Omer)	• Opisuje prirodne uvjete Arabijskog poluostrva i zanimanja najranijih stanovnika. • Objašnjava značaj Meke i Medine za nastanak islama. • Opisuje najznačajnije događaje iz života Muhameda. • Na historijskoj karti pokazuje pravce širenja Kalifata. • Objašnjava značaj islama za formiranje Kalifata.
• Društvo u Evropi i Vizantiji (V–XI vijek) (feudalizam, kmetovi, feudalac, vazalstvo, prekarium, imunitet, tematski sistem, stratezi, stratioti, parici, pronija)	• Prepoznaje značaj poljoprivrede za funkcionisanje srednjovjekovnih društvenih sistema. • Opisuje hijerarhijsku strukturu feudalizma. • Objašnjava način funkcionisanja tematskog sistema u Vizantiji. • Navodi primjere sličnosti i razlika društvenih sistema u Zapadnoj Evropi i Vizantiji.
• Naučna i tehnološka dostignuća u ranom srednjem vijeku (Magnaurska škola, Fotije, Mihailo Pselo, Univerzitet u Kordobi, biblioteka, matematika, arapski brojevi, Avicena, medicina, bolnice, astronomija, arhitektonske inovacije, kupola, grčka vatra)	• Objašnjava ulogu Arapa u razvoju matematike, medicine, arhitekture i drugih nauka. • Opisuje rad Magnaurske škole u Konstantinopolju. • Objašnjava utjecaj nauke u srednjem vijeku na svakodnevni život čovjeka. • Navodi i opisuje vizantijske arhitektonske inovacije. • Imenuje nekoliko najznačajnijih naučnih dostignuća iz Evrope u ranom srednjem vijeku i objašnjava njihovu primjenu u savremenom dobu.
• Kultura i kulturna baština Evrope i Vizantije (V–XI vijek) (mozaici, ikone, nerukotvorene ikone, crkve, Sveta Sofija, bazilika „Sv. Vitalij“, manastir	• Navodi najznačajnija srednjovjekovna kulturna i umjetnička dostignuća. • Prepoznaje očuvane tragove srednjovjekovne evropske kulture u savremenosti. • Objašnjava utjecaj religije na stvaranje kulture i umjetnosti.

Sinaj, kaligrafija, skriptorijumi, palimpsesti, Karolinška renesansa, dvorska akademija)	Poredi kulturna dostignuća između vizantijske, zapadnoevropske i arapske kulture i objašnjava njihove razlike i sličnosti.
Hrišćanstvo u ranom srednjem vijeku (Vaseljenski sabori, patrijarh, crkveni Oci, Avgustin, Jovan Zlatousti, Vasilije Veliki, jeretički pokreti, arijanizam, ikonoklazam, Velika šizma)	- Imenuje najznačajnije ranohrišćanske svete Oce. - Opisuje crkvenu hijerarhiju. - Objašnjava značaj Vaseljenskih sabora za oblikovanje hrišćanskog vjerovanja. - Objašnjava uzroke i posljedice Velike šizme. - Navodi neka od jeretičkih pokreta i objašnjava njihove razlike u odnosu na pravoslavno hrišćanstvo.
Islam: osnovna vjerovanja i vjerske prakse (pet stubova, Allah, džamija, Kaba, Kuran, suniti, šiiti, hadis, šerijat)	- Navodi pet stubova islama. - Objašnjava značaj Kabe za muslimane. - Prepoznaje sličnosti i razlike između sunita i šiita. - Objašnjava značaj hadisa i šerijata za islam.
Primjeri aktivnosti - Nastavnik započinje kratkim objašnjenjem Velike seobe naroda, koristeći historijsku kartu Evrope iz IV do VI stoljeća. Zatim priprema potrebne materijale: karte s isprekidanim putanjama, kartice s razlozima za seobu i markere. Učenici se dijele u četiri grupe (<i>Vizigoti, Ostrogoti, Huni i Vandali</i> ili druge) i biraju vođe. Svaka grupa dobija karticu s razlogom za seobu i planira svoju putanju na karti. Zatim grupe rješavaju različite izazove na svom putu, kao što su: prelazak rijeka, savladavanje nepristupačnih predjela, osvajanje teritorija, pregovori s drugim narodima, bitke, kako bi stigli do cilja označenog na historijskoj karti. Na osnovu izazova, grupe odlučuju kako će povezati isprekidane putanje pomoću markera. Nakon toga, svaka grupa prezentira: razloge za migraciju, izbor putanje kretanja, prepreke koje su sreli na svom putu. Uz nastavnika kao vodiča kroz cijeli proces, uspoređuje se historijska tačnost kretanja i izbora putanja učenika, te se analiziraju uzroci, izazovi i posljedice migracija tokom Velike seobe naroda. Ova aktivnost kod učenika potiče: prostorno-vremensku orijentaciju, razumijevanje uzročno-posljedičnih veza u historijskim procesima, vještine timskog rada i donošenja odluka, kritičko razmišljanje i rješavanje problema. - Učenici najprije istražuju historiju Franaka. Na času, nastavnik ih dijeli u tri grupe: kraljevi, krupni zemljoposjednici (savjetnici) i hroničari, objašnjavajući uloge svakog od njih. Nastavnik zatim prezentira historijske scenarije s konkretnim problemima za svakog kralja (<i>Klodvig, Karlo Martel, Pipin Mali i Karlo Veliki</i>). Savjetnici predlažu rješenja, kraljevi donose odluke, a hroničari bilježe odluke i njihove posljedice. Nastavnik osmišljava scenarije koji mogu uključivati: unutrašnje reforme, vanjsku politiku, kulturne promjene. Nakon svakog završenog scenarija, hroničari prezentiraju ishod. Nastavnik zatim objašnjava stvarnu historijsku verziju, uspoređujući je s odlukama koje su učenici donijeli, te potiče diskusiju o posljedicama tih odluka. Ova aktivnost potiče kod učenika: kritičko razmišljanje, vještine donošenja odluka, razumijevanje historijskih procesa i njihovih posljedica.	

- Učenici prate prezentaciju o društvenom životu u Zapadnoj Evropi i Vizantiji, u kojoj su objašnjeni zapadnoevropski feudalni sistem i tematski sistem u Vizantiji. Nastavnik dijeli učenike u šest grupa: Prve tri grupe: zapadnoevropski vladari (*kralj ili car*), feudalci (vazali) i kmetovi; druge tri grupe: vizantijski car, strateg (komandant teme) i stratiot (vojnik-poljoprivrednik). Svaka grupa dobija zadatak da dodatno istraži i opiše: ulogu, odgovornosti i funkciju svoje dodijeljene društvene pozicije u okviru sistema kojem pripada. Na kraju, nastavnik na tabli crta tri piramidalno raspoređena Venova dijagrama, na koje učenici upisuju sličnosti i razlike: između vladara u Zapadnoj Evropi i Vizantiji, između feudalaca i stratega, između kmetova i stratiota. Ova aktivnost podstiče: kritičko razmišljanje, komparativnu analizu, razumijevanje društvenih struktura u srednjovjekovnoj Zapadnoj Evropi i Vizantiji.
- Učenici imaju zadatak da istraže vizantijskog cara Justinijana I i franačkog kralja/cara Karla Velikog, fokusirajući se na: njihovu unutrašnju i vanjsku politiku, uticaj na kulturu i razvoj društva, uticaj njihovih država na okolne narode i Evropu. Nastavnik organizira debatu između dvije grupe učenika, koje trebaju dokazati: ko je imao veći politički i kulturni uticaj na Evropu, ko je uspješnije vodio svoju državu. Dodatno, nastavnik formira i treću grupu učenika koja će posmatrati debatu i ocjenjivati kvalitet argumenata. Svaka grupa bira jednog govornika, koji može konsultovati svoju grupu nakon svake runde argumenata. Na kraju, grupa ocjenjivača, uz pomoć nastavnika, određuje pobjednika debate na osnovu: kvaliteta argumenata, brzine reagovanja sa protivargumentima, timske saradnje. Ova aktivnost potiče kod učenika razvoj: kritičkog razmišljanja, istraživačkih vještina, vještina argumentacije, timske saradnje i dubljeg razumijevanja historijskih procesa i njihovog uticaja na razvoj Evrope. Vještine, timski rad, sinteza informacija i razumijevanje složenih historijskih procesa povezanih s formiranjem i širenjem Arapskog kalifata.
- Učenici se dijele u četiri grupe: naučno/prirodno-naučna grupa (matematičari, astronomi, hemičari/alhemičari), arhitektonska grupa (arhitekti), medicinska grupa (liječari), umjetnička grupa (umjetnici i pisci). Dodatno, nastavnik formira i vladarsku grupu, sastavljenu od učenika koji predstavljaju cara, kralja ili halifu, zajedno sa njihovim plemićima. Svaka od četiri stručne grupe priprema istraživanje o naučnim, umjetničkim ili tehnološkim dostignućima iz svoje oblasti u ranom srednjem vijeku. Grupa bira jedno dostignuće koje smatra najznačajnijim, te priprema maketu, crtež ili prezentaciju, s ciljem da uvjeri vladarsku grupu da će taj izum donijeti društveni napredak. Vladarska grupa ima ključnu ulogu u aktivnosti – oni pažljivo slušaju prezentacije, ocjenjujući ih prema: kvalitetu istraživanja, praktičnoj primjeni, potencijalnim društvenim koristima. Nakon prezentacija, vladarska grupa vodi diskusiju i donosi odluku koji prijedlog zaslužuje najveću podršku, formirajući hijerarhiju predstavljenih dostignuća. Nastavnik ovom aktivnošću potiče učenike da: dublje istraže srednjovjekovna naučna, umjetnička i tehnološka dostignuća, razvijaju vještine timskog rada, kritičko razmišljanje, istraživačke sposobnosti, te uvjerljivo prezentiranje.
- Nastavnik dijeli učenike u četiri grupe, pri čemu svaka grupa dobija jednu temu povezanu s historijom Vizantije, na primjer: osnivanje Konstantinopolja od strane Konstantina I, vladavina i zakonodavstvo Justinijana I, reforme cara Iraklija, dostignuća Makedonske dinastije. Grupe imaju 15 minuta da osmisle kratku priču vezanu za svoju temu. Zatim svaka grupa dobija veliki list papira podijeljen na četiri dijela, gdje crtaju četiri scene iz svoje priče koristeći bojice ili flomastere. Učenici mogu koristiti i vremenske linije ili karte kako bi što bolje prikazali historijske događaje i lokacije. Nakon što završe crtanje, grupe prezentiraju svoje priče pred ostalima, objašnjavajući: šta se dešava u svakoj sceni, kako je to povezano s historijom Vizantije. Na primjer, grupa koja radi na caru Irakliju može nacrtati scene iz njegovih bitki protiv Perzijanaca i Avara, ili opsadu Konstantinopolja. Nakon svake prezentacije, ostali učenici mogu postaviti jednostavna pitanja prezentatorima. Na kraju, svi crteži se kače na zidove učionice i formiraju "galeriju".

vizantijske historije". Nastavnik završava aktivnost kratkom diskusijom o naučenom. Ova aktivnost potiče: kreativnost, vizuelno predstavljanje historijskih događaja, timsku saradnju i razvoj prezentacijskih vještina.

- Nastavnik priprema veliku tablu za igru (štampanu na papiru), sa: numerisanim poljima, figurama za pomjeranje, karticama s pitanjima o Velikoj seobi naroda i ranim evropskim kraljevstvima. Teme pitanja uključuju: klimatske promjene, Vrata naroda, plemenske saveze, Gote, Hune, Vandale, Avarski kaganat, Slovene, Atilu, Bitku naroda i karakteristike ranosrednjovjekovnih kraljevstava. Učenici se dijele u 4–5 grupa koje se međusobno takmiče pomjerajući se po tabli. Pravila igre: svaka grupa izvlači broj da bi se odredio redoslijed igranja. Grupa koja ide prva izvlači karticu s pitanjem, ako odgovori tačno – pomjera se jedno polje naprijed, ako ne – ostaje na mjestu. Zatim igraju ostale grupe redom. Pobjednik je grupa koja prva stigne do kraja table. Ova aktivnost potiče: interaktivno učenje, timsku saradnju i produbljivanje znanja o Velikoj seobi naroda na zabavan i takmičarski način.
- Nastavnik priprema nekoliko jednostavnih, ali zanimljivih zakona iz Justinijanovog zakonika, ispisanih na papirima. Učenici se dijele u male grupe od po nekoliko članova. Svaka grupa dobija: jedan "slučaj" – kratku priču koja zahtijeva pravno rješenje, 3–4 relevantna zakona iz Justinijanovog zakonika. Grupe imaju 10–15 minuta da prouče slučaj i zakone, diskutiraju i donesu svoju "presudu". Nakon toga, svaka grupa: prezentira svoju odluku pred ostalim učenicima, objašnjava koje zakone su primijenili i zašto. Ostali učenici mogu postavljati pitanja ili predlagati alternativna rješenja. Na kraju, nastavnik vodi kratku diskusiju o tome: kako se vizantijski zakoni razlikuju ili podudaraju sa savremenim zakonima, kako je Justinijanovo pravo uticalo na razvoj modernog pravnog sistema. Ova aktivnost potiče: logičko razmišljanje, vještine argumentacije, timski rad i razumijevanje važnosti prava u historijskom kontekstu.
- Nastavnik na tabli crta veliku T-tabelu, s natpisima: "Hrišćanstvo" na lijevoj strani "Islam" na desnoj strani. Učenici se dijele u male grupe. Svaka grupa dobija prazan papir da nacrtaju svoju T-tabelu. Nastavnik čita niz tvrdnji vezanih za: vjerovanja, prakse, svete knjige, vjerske vođe, historijske događaje. Grupe razgovaraju o svakoj tvrdnji i odlučuju: kojoj religiji pripada – lijeva ili desna kolona, ako se odnosi na obje religije – upisuju je u obe kolone. Nakon završetka, grupe dijele svoje odgovore, a nastavnik ih upisuje u glavnu T-tabelu i objašnjava tačne odgovore, s naglaskom na sličnosti i razlike. Na kraju, učenici diskutiraju: šta su naučili, koje ih sličnosti ili razlike iznenadile. Ova aktivnost potiče: kritičko razmišljanje, komparativnu analizu i dublje razumijevanje dviju velikih religija.
- Nastavnik organizuje kviz znanja radi ponavljanja i sistematizacije sadržaja. Učenici se dijele u tri ekipe: A, B i V, pazeći na ravnotežu u znanju među ekipama. Pravila kviza: 1. Svaka ekipa odabire jednog učenika koji će odgovarati, dok ostali pomažu u formulisanju odgovora. 2. Nastavnik postavlja pitanje ekipi A (pitanja su praćena slikom ili crtežom). Tačan odgovor donosi 1 poen. Ako ekipa A ne zna ili pogriješi, odgovara ekipa B. Ako ni oni ne znaju, šansu dobija ekipa V. 3. Sljedeće pitanje ide prvo ekipi B, zatim V, pa A – i tako redom. Nastavnik crta tabelu za bodove na tabli, prati tačnost odgovora i upisuje poene. Ova aktivnost potiče: timski duh, natjecateljski duh, motivaciju za učenje i konsolidaciju znanja kroz zabavu.

Tema: Balkan i Makedonija u ranom srednjem vijeku**Ukupno časova: 20****Rezultati učenja:**

Učenik/učenica će biti sposoban/sposobna da:

1. objasni uzroke i posljedice seobe Slavena na Balkan;
2. imenuje balkanske države u ranom srednjem vijeku i locira ih prostorno i vremenski;
3. navede makedonske sklavinije i objasni njihovu organizaciju i funkcionisanje;
4. objasni stvaranje i uređenje Samuilove države;
5. objasni uzroke i posljedice ustanaka u Makedoniji u XI vijeku;
6. uporedi ranosrednjovjekovna društva na Balkanu i objasni njihove razlike i sličnosti;
7. opiše djelovanje svetih Ćirila i Metodija, kao i Sv. Klimenta i Sv. Nauma, te objasni njihovo kulturno i duhovno naslijeđe;
8. opiše djelovanje i značaj Ohridske arhiepiskopije;
9. objasni proces hristijanizacije Slavena u Makedoniji i njegov utjecaj na svakodnevni život ljudi;
10. opiše karakter bogumilskog pokreta i prepozna njegov utjecaj u Evropi.

Učenik/učenica će:

1. razviti poštovanje prema kulturi i kulturnom naslijeđu Balkana i Makedonije u ranom srednjem vijeku.

Sadržaji (i pojmovi)	Standardi za ocjenjivanje
• Naseljavanje Slavena na Balkanu (seoba naroda, Karpati, Panonska nizija, Južni Slaveni, Avari, monoksili, toponimija)	• Navodi pravce kretanja Slavena i objašnjava glavne razloge njihove seobe. • Imenuje najznačajnija južnoslavenska plemena i locira njihovu seobu na historijskoj karti. • Objašnjava razloge zbog kojih su Slaveni uspjeli da probiju vizantijsku odbranu na Balkanu. • Kroz primjere objašnjava posljedice seobe Slavena na Balkan.
• Stvaranje Bugarske države (Asparuh, Dunav, Pliska, Preslav, Boris, Simeon, carstvo, pokršćavanje, zlatno doba)	• Određuje mjesto i vrijeme nastanka Bugarske države na historijskoj karti i vremenskoj liniji. • Imenuje najznačajnije vladare Bugarske države u ranom srednjem vijeku i objašnjava njihovu ulogu u jačanju države. • Objašnjava razloge i posljedice procesa pokršćavanja Bugara. • Na primjeru Bugarske države u vrijeme Simeona razumije funkcionisanje srednjovjekovnih imperijalnih država.
• Duklja i Raška (Ras, planinske oblasti, Vlastimir, Časlav, Duklja, Zeta, Jovan Vladimir, Mihailo, kraljevska kruna)	• Navodi geografske i vremenske okvire u kojima su formirane Duklja i Raška. • Opisuje odnose Raške s njenim susjedima. • Imenuje najutjecajnije vladare Duklje i objašnjava njihovu ulogu u učvršćivanju i širenju države.

	• Objašnjava utjecaje i veze između Duklje i događaja u Makedoniji.
• Albanija u ranom srednjem vijeku (romanizirano stanovništvo, Iliri, Slaveni, Goti, Apolonija, Avlona, Drač, Nikopol, vizantijska vlast)	• Objašnjava kako je Velika seoba naroda utjecala na teritoriju Albanije i opisuje odnos između novopridošlih plemena i starosjedilaca. • Opisuje interese i odnose balkanskih država prema Albaniji u ranom srednjem vijeku. • Objašnjava razloge za izbijanje ustanka pod vođstvom Tihomira. • Prepoznaje značaj Albanije kao zone interesa između hrišćanskih centara u Rimu i Konstantinopolju.
• Makedonske sklavinije (Dragoviti, Smoljani, Sagudati, Solun, arhonti, Prebond, Hacon, poludržavne formacije, čuda, sveti Dimitrije Solunski)	• Imenuje neka od slavenskih plemena naseljenih u Makedoniji i locira ih na historijskoj karti. • Opisuje slavenske napade na Solun i objašnjava razloge njihovog neuspjeha. • Prepoznaje razliku između plemena i sklavinije i objašnjava političke karakteristike makedonskih sklavinija. • Opisuje odnos makedonskih Slavena prema starosjedilačkom stanovništvu.
• Samuilova država (Nikola, komitopuli, Samuilo, ustanak, tetrarhija, Trajanova kapija, Belasica, Prespa, sveti Ahil, Vasilije II, crkva, kruna, papa, Gavril Radomir, Jovan Vladislav)	• Na historijskoj karti locira prostor gdje je bila koncentrisana Samuilova država i pokazuje pravce njenog širenja. • Objašnjava značaj ustanka komitopula i njihovu ulogu u stvaranju države. • Objašnjava okolnosti i ulogu papstva u krunisanju Samuila za cara. • Analizira odnose s Vizantijom i opisuje najvažnije sukobe. • Navodi razloge za raspad Samuilove države. • Kroz primjer Samuilove države uočava proces stvaranja novih država u srednjem vijeku.
• Ustanci u Makedoniji u XI vijeku (Petar Deljan, Tihomir, Alusijan, Skoplje, Drač, Ostrovo, Đorđe Vojteh, skopski plemići, Konstantin Bodin, Kostur)	• Imenuje vođe i ustanke u Makedoniji u XI vijeku. • Objašnjava razloge za izbijanje ustanaka. • Na historijskoj karti locira oblasti koje su bile zahvaćene ustancima. • Analizira i upoređuje dva ustanka te objašnjava razloge njihovog gušenja. • Kroz primjer ustanaka u XI vijeku prepoznaje stalne težnje za otpor i političku nezavisnost na teritoriji Makedonije.
• Društvo balkanskih država (V–XI vijek) (feudalna monarhija, han, župan, komes,	• Navodi nazive vladarskih titula u svakoj od balkanskih država. • Objašnjava pojam „feudalna monarhija“. • Na primjeru jedne balkanske države objašnjava feudalnu hijerarhiju.

kralj, knez, car, prijestolnica, carska kancelarija, boljari, plemići, slobodni seljaci, zanatlije)	• Upoređuje i opisuje razlike i sličnosti u društvenim strukturama balkanskih zemalja.
• Pojava i razvoj slavenske pismenosti (Sveti Ćirilo i Metodije, glagoljica, solunski dijalekti, staroslavenski jezik, prosvjetitelji, bogoslužbene knjige, Moravska misija, Rim, papa Hadrijan II, Rastislav, trojezičari)	• Objašnjava okolnosti u kojima je nastalo slavensko pismo. • Opisuje život slavenskih prosvjetitelja Ćirila i Metodija i objašnjava njihovo djelovanje. • Objašnjava značaj Moravske misije za širenje hrišćanstva i slavenske pismenosti. • Uočava zasluge svetih Ćirila i Metodija za kulturni razvoj slavenskih naroda i evropske civilizacije.
• Djelovanje Sv. Klimenta i Sv. Nauma (učenici, Kutmičevica, Ohridska književna škola, univerzitet, episkop, ćirilo-metodijevska tradicija, čudotvorac, Ohridsko jezero)	• Opisuje ulogu Sv. Klimenta i Sv. Nauma kao učenika svetih Ćirila i Metodija i objašnjava njihov doprinos razvoju slavenske kulture i pismenosti. • Objašnjava funkciju i aktivnosti Ohridske književne škole. • Uočava i opisuje utjecaj koji je Sv. Kliment imao kao učitelj i episkop na život ljudi. • Prepoznaje Sv. Klimenta i Sv. Nauma kao ključne figure u razvoju slavenske prosvjete.
• Kultura i kulturna baština Balkana u ranom srednjem vijeku (pohvalne riječi, žitija, Panonske legende, Crnorizac Hrabar, Assemanijevo jevanđelje, Zografsko jevanđelje, Preslavska škola, ćirilčni natpisi, Samuilova tvrđava, Sv. Sofija, Sv. Pantelejmon, slikarstvo)	• Navodi primjere najznačajnijih građevina, književnih i umjetničkih djela na Balkanu i u Makedoniji u ranom srednjem vijeku. • Opisuje djelovanje Preslavske književne škole. • Na osnovu književnih djela i natpisa određuje žarišta glagoljice i ćirilice na Balkanu.
• Hristijanizacija Slavena u Makedoniji (mnogoboštvo, Perun, Vesna, Lada, Veles, Solunska mitropolija, carski pohodi, slavensko kneževstvo, slavenska azbuka, Sv. Kliment i Sv. Naum)	• Opisuje religiju i vjerovanja Slavena prije prihvatanja hrišćanstva. • Opisuje ulogu svetih Ćirila i Metodija i njihovih učenika u hristijanizaciji Slavena. • Objašnjava uticaj Vizantije i Bugarske na hristijanizaciju Slavena u Makedoniji. • Uočava dugotrajan karakter procesa slavenske hristijanizacije.

• Bogumilstvo (jeretički pokret, pavlikijani, dualizam, car Petar, pop Bogumil, pop Vasilije, Babuna, dedec, obični i savršeni, meglenska i dragovička opština, Besjeda protiv bogumila, patareni)	• Opisuje strukturu bogumilskih opština. • Navodi osnovna bogumilska vjerovanja i običaje. • Objašnjava razloge širenja bogumilstva na Balkanu. • Opisuje stav balkanskih država prema bogumilskom pokretu. • Prepoznaje uticaj bogumilstva na širenje sličnih jeresi u Evropi.
• Ohridska arhiepiskopija (autokefalna pravoslavna crkva, crkvena organizacija, Sveti sinod, arhiepiskopija, Vasilije II)	• Objašnjava osnivanje Ohridske arhiepiskopije kao autokefalne pravoslavne crkve. • Razumije ulogu crkve u državi i svakodnevnom životu. • Objašnjava ulogu Ohridske arhiepiskopije u očuvanju slavenske pismenosti. • Opisuje odnose Vizantije i drugih država u čijem sastavu je djelovala Ohridska arhiepiskopija.
Primjer aktivnosti • Aktivnost počinje podjelom učenika u četiri grupe, a svaka grupa ima zadatak da istraži različite aspekte slavenske migracije i naseljavanja Balkana. Nastavnik im stavlja na raspolaganje: veliku historijsku kartu Evrope i Balkana, odabrane istorijske izvode, ako je moguće – pristup internetu, historijske knjige i materijale za izradu plakata. Zadaci po grupama: Prva grupa istražuje pradomovinu Slavena. Druga grupa istražuje razloge slavenske migracije. Treća grupa proučava slavenska plemena naseljena na Balkanu. Četvrta grupa istražuje društvene i kulturne promjene nakon doseljavanja Slavena. Učenici imaju 15 minuta za istraživanje, zatim 10 minuta za pripremu kratkih prezentacija. Svaka grupa dobija 5 minuta za izlaganje svojih nalaza, uz mogućnost korištenja historijske karte za ilustraciju. Nakon svake prezentacije, ostale grupe mogu postavljati pitanja ili dodavati informacije. Ako ostane vremena na istom času, ili u okviru časa za ponavljanje, nastavnik vodi zajedničku diskusiju, potičući učenike da razmisle: šta su naučili o starim Slavenima, kako je izgledala njihova migracija, koje promjene su se desile na Balkanu nakon njihovog dolaska. Poseban naglasak stavlja se na koncept „slavenizacije“. Ako su obezbijeđeni plakati, učenici kao domaći zadatak izrađuju plakat za temu koju su istraživali. Ova aktivnost razvija: istraživačke vještine, timski rad, kritičko razmišljanje, razumijevanje historijskih procesa vezanih za slavensku migraciju i naseljavanje Balkana. • Aktivnost počinje s ciljem da učenici usporede i razumiju sličnosti i razlike između rane bugarske države i srpskih država Duklje i Raške. Učenici se dijele u šest grupa, pri čemu svaka grupa predstavlja jednog značajnog vladara: Boris I i Simeon I iz Bugarske, Vlastimir i Časlav iz Raške, Mihailo i Konstantin Bodin iz Duklje. Grupama se daje 15 minuta za istraživanje svog vladara koristeći: nastavne materijale, udžbenike, internet (pod nadzorom nastavnika). U fokusu istraživanja su: vrijeme vladavine, glavna postignuća, izazovi s kojima su se suočavali, odnosi sa susjednim državama. Zatim se organizuje tzv. "srednjovjekovno vijeće", gdje po jedan predstavnik iz svake grupe glumi svog vladara. Vladari sjede u krugu i svaki ima kratko vrijeme da se predstavi i istakne svoja najveća postignuća. Nastavnik zatim vodi diskusiju kroz pitanja kao što su: Kako su ojačali svoju državu? Kakvi su bili njihovi odnosi s Vizantijom? Kako je hrišćanstvo uticalo na njihovu vladavinu? Koji su bili najveći izazovi s kojima su se suočili? Ostali učenici mogu postavljati dodatna	

pitanja "vladarima". Na kraju, nastavnik vodi zajedničku diskusiju o sličnostima i razlikama među ovim državama i vladarima, fokusirajući se na: proces nastanka država, ulogu hrišćanstva, odnose s Vizantijom, kulturni razvoj. Ova aktivnost podstiče učenike da aktivno učestvuju, razvijaju istraživačke i Nastavnik priprema listu tvrdnji o Albaniji u ranom srednjem vijeku. Učenici se dijele u male grupe od 3-4 učenika. Svaka grupa dobija dva papira sa simbolima za tačno i netačno: „T“ i „L“. Proces se odvija na sljedeći način: nastavnik čita tvrdnju (na primjer: „Drač je bio važan grad pod vizantijskom vlašću;“, „Albaniju su u ranom srednjem vijeku naseljavali isključivo Iliri;“, „kršćanstvo nije imalo nikakav uticaj u ranosrednjovjekovnoj Albaniji;“). Grupe kratko diskutiraju i odlučuju da li je tvrdnja tačna ili netačna. Na znak nastavnika, sve grupe istovremeno pokazuju svoj papir. Nastavnik traži od jedne grupe koja je dala tačan odgovor da ga objasni. Ako nijedna grupa nije odgovorila tačno, nastavnik daje objašnjenje. Nakon svake tvrdnje, nastavnik dodaje dodatne informacije kako bi proširio temu. Na kraju, grupa sa najviše tačnih odgovora objašnjava koja im je informacija bila najzanimljivija i zašto. Ova aktivnost potiče kritičko razmišljanje, timski rad i brzo donošenje odluka kod učenika prilikom učenja o historiji ranosrednjovjekovne Albanije.

- Aktivnost započinje objašnjenjem učenicima da će svako od njih preuzeti ulogu ličnog biografa i pratioca cara Samuila. Učenici dobijaju list papira koji će predstavljati njihov „dnevnik“. Nastavnik zatim vodi učenike kroz četiri ključna događaja iz života Samuila: ustanak komitopula iz 969. ili iz 976. godine, proglašenje Samuila carem, pobjedu kod Trajanovih vrata i poraz kod Belasice. Za svaki događaj, učenici pišu kratku bilješku u svoj dnevnik, uključujući činjenice o događaju, zamišljenu reakciju Samuila i vlastito mišljenje kao „pratilač i biograf“. Nakon obrade svih događaja, nekoliko učenika čita svoje bilješke pred razredom. Nastavnik vodi završnu diskusiju o različitim interpretacijama istih događaja, podstičući učenike da kritički razmišljaju o istorijskim ličnostima i događajima. Ova aktivnost podstiče razvijanje historijske empatije, kritičkog razmišljanja i kreativnog pisanja kod učenika kroz lično doživljavanje ključnih događaja iz života cara Samuila, kao i razumijevanje značaja Samuilove države u srednjovjekovnoj makedonskoj historiji.
- Aktivnost započinje podjelom učenika u četiri grupe, pri čemu svaka grupa dobija specifičan istraživački zadatak o makedonskim sklavinijama. Prva grupa istražuje o slavenskim plemenima koja su se naselila u Makedoniji, s fokusom na Dragovite, Berzite, Smoljane i Sagudate, te ih locira na historijskoj karti. Druga grupa se fokusira na slavenske napade na Solun, kao i razloge neuspjeha tih napada. Treća grupa istražuje političke karakteristike makedonskih sklavinija, objašnjavajući razliku između plemena i sklavinije. Četvrta grupa proučava odnos makedonskih Slavena prema starosjedilačkom stanovništvu. Nakon istraživanja, svaka grupa priprema kratku prezentaciju sa ključnim nalazima. Nastavnik potom organizuje diskusiju u kojoj grupe prezentiraju svoja saznanja, a ostali učenici postavljaju pitanja i iznose svoja zapažanja. Na kraju, nastavnik vodi završnu diskusiju, povezujući različite aspekte makedonskih sklavinija i njihov značaj u ranosrednjovjekovnoj historiji Makedonije. Ova aktivnost podstiče razvijanje istraživačkih vještina i timskog rada kod učenika. Istovremeno, ona produbljuje njihovo razumijevanje makedonskih sklavinija i ranosrednjovjekovne historije Makedonije kroz aktivno učešće i diskusiju.
- Nastavnik priprema dvije nijeme karte Makedonije i okolnih područja na papiru ili na tabli, bez označenih imena gradova ili regija. Učenici se dijele u dvije grupe: jedna za ustanak Petra Deljana, a druga za ustanak Gjorgjija Vojteha. Svaka grupa dobija listu sa ključnim mjestima povezanim s njihovim ustankom (na primjer: Skoplje, Drač, Ostrovo, Kostur) i zadatak da ih lociraju na nijemoj karti. Dok označavaju mjesta, učenici trebaju objasniti:
 - Šta se dogodilo na tom mjestu;
 - Koje su ličnosti bile uključene;
 - Zašto je taj događaj bio važan za tok ustanka.

Nakon završetka, grupe prezentuju svoje karte, a nastavnik vodi diskusiju fokusiranu na:

- Razloge izbijanja ustanaka;
- Ključne ličnosti i njihove uloge;
- Ishod i posljedice ustanaka;
- Poređenje dva ustanka, identificirajući sličnosti i razlike u njihovim uzrocima, toku i posljedicama.

Ova aktivnost pomaže učenicima da vizualizuju i bolje razumiju ključne aspekte oba ustanka, razvijajući vještine analize i poređenja historijskih događaja.

- Nastavnik započinje aktivnost crtanjem velike piramide na tabli, podijeljene na nekoliko nivoa. Objašnjava da će zajedno „izgraditi“ feudalno društvo Balkana. Svaki učenik dobija priliku da izađe pred tablu i doda jedan element na crtež: na vrh piramide se crta vladar (car, kralj, knez, župan itd.), na sljedeći nivo plemstvo, a na niže nivoe seljaci i zanatlije. Kada učenik crta, treba objasniti šta crta i zašto je to važno za feudalno društvo, dok ostali učenici mogu davati prijedloge ili postavljati pitanja. Nastavnik podstiče učenike da dodaju i druge elemente kao što su zamkovi, kuće, alati ili simboli vlasti. Na kraju, kada svi učenici daju svoj doprinos, nastavnik vodi kratku diskusiju o cjelokupnoj slici, ističući ključne karakteristike feudalnog društva. Ova aktivnost potiče aktivno učešće, vizualno predstavljanje i timsko učenje na način koji je lak za razumijevanje i zabavan za učenike.
- Na početku, učenici prate multimedijalnu prezentaciju nastavnika o stvaranju slavenskog pisma svetih Ćirila i Metodija i njegovom širenju kroz rad svetih Klimenta i Nauma. Nakon predavanja, nastavnik piše na tablu sljedeće ključne riječi: Ćirilo, Metodije, glagoljica, Kliment, Naum, Ohrid, pismenost. Učenici se dijele u male grupe. Na osnovu predavanja i onoga što su zapamtili, svaka grupa ima zadatak da sastavi kratku priču svojim riječima, koristeći sve navedene ključne pojmove. Priča treba opisati kako je nastalo i širilo se slavensko pismo, prema njihovom razumijevanju, bez korištenja dodatne literature ili udžbenika. Na kraju, svaka grupa čita svoju priču pred razredom. Nastavnik ističe tačne informacije iz svake priče, korigira eventualne greške i dopunjuje važne činjenice koje su možda izostavljene. Ova aktivnost potiče kreativno razmišljanje, sintezu informacija i aktivno učešće učenika u razumijevanju i interpretaciji historije slavenskog pisma.
- Na početku, nastavnik crta veliku vremensku lentu na tabli, podijeljenu u tri perioda: predhrišćanska vjerovanja Slavena, vrijeme hristijanizacije Slavena u Makedoniji i period Ohridske arhiepiskopije do XI stoljeća. Zatim, nastavnik daje kratki podsjetnik za svaki period, ističući ključne pojmove, ličnosti i događaje. Nakon svakog dijela kratkog podsjetničkog predavanja, učenici se pozivaju da izađu pred tablu i dodaju važne informacije na vremensku lentu, kao što su imena slavenskih bogova u paganskom periodu, imena važnih misionara u periodu hristijanizacije ili ličnosti i događaji povezani s Ohridskom arhiepiskopijom. Nastavnik ohrabruje učenike da postavljaju pitanja i diskutuju o informacijama dok se dodaju na lentu. Kada je cijela vremenska lenta popunjena, nastavnik vodi diskusiju o promjenama u vjerovanjima kroz vrijeme i važnosti stvaranja posebne crkvene institucije na teritoriji Makedonije, podstičući učenike da primijete kako su ti procesi dugotrajni i da ne završavaju u jednom trenutku. Na kraju, učenici dobijaju zadatak da napišu kratak rezime o čitavom procesu religijskih promjena, koristeći vremensku lentu kao vizuelnu pomoć. Ova aktivnost uključuje sve učenike u izradu vremenske lente, pomaže im da vizuelno razumiju promjene u vjerovanjima kroz vrijeme i potiče ih na aktivno razmišljanje o historijskim procesima hristijanizacije i razvoju crkve u srednjovjekovnoj Makedoniji.
- Nastavnik učenicima daje kratke materijale sa objašnjenjem suštine bogumilstva. Zatim dijeli učenike u male grupe od po nekoliko učenika. Svaka grupa dobija list papira s jednom jasnom „bogumilskom porukom“ – ključnim aspektom bogumilskog učenja. Primjeri poruka: „materijalni svijet je stvoren

od zla;“ „crkvene rituale treba odbaciti;“ „svi ljudi su jednaki pred Bogom.“ Zadatak grupe je da diskutuje o poruci i pripremi objašnjenje zašto su bogumili vjerovali u to, da iznese argument kako bi to vjerovanje branili pred vlastima i da navede primjer kako bi to vjerovanje uticalo na svakodnevni život ljudi. Nakon diskusije, svaka grupa prezentira svoje zaključke pred cijelim razredom. Nastavnik potiče pitanja i diskusiju među grupama, dopunjujući objašnjenja historijskim kontekstom. Na kraju, nastavnik vodi završnu diskusiju o uticaju bogumilstva na srednjovjekovno društvo i njegovom naslijeđu. Ova aktivnost potiče kritičko razmišljanje, analizu i razumijevanje suštine i uticaja bogumilskog učenja na srednjovjekovno društvo.

- Nastavnik započinje aktivnost kratkim objašnjenjem o kulturnom naslijeđu Balkana u ranom srednjem vijeku. Zatim na tabli crta tri kolone s naslovima: „književnost“, „graditeljstvo“ i „umjetnost“. Učenici jedan po jedan izlaze pred tablu i dodaju po jedan primjer u odgovarajuću kolonu, ukratko objašnjavajući o čemu se radi. Na primjer, u kolonu „književnost“ mogu se dodati neka od žitija; u „graditeljstvo“ – neke od značajnijih crkava iz ranog srednjeg vijeka; u „umjetnost“ – dostignuća u crkvenom slikarstvu, poput freski ili ikona. Nastavnik potiče učenike da se sjete i drugih primjera koji nisu pomenuti u uvodnom objašnjenju. Nakon što se popuni dovoljan broj pojmova u kolonama, nastavnik vodi kratku diskusiju o razvoju kulture na Balkanu i raznolikosti kulturnog naslijeđa. Ova jednostavna aktivnost potiče učenike na vizuelno predstavljanje i sintezu znanja o kulturnom naslijeđu Balkana u ranom srednjem vijeku.
- Nastavnik organizuje kviz znanja za utvrđivanje i sistematizaciju teme. Dijeli učenike u tri ekipe (A, B, V), vodeći računa o ravnoteži među ekipama. Objašnjava pravila kviza: Svaka ekipa bira po jednog učenika koji će odgovarati na pitanja. Ostali članovi učestvuju u formulisanju odgovora. Nastavnik čita pitanje za ekipu A (pitanja u kvizu su u obliku prezentacije, ilustrovana određenom slikom ili crtežom), koja odgovara. Za tačan odgovor dobija se 1 poen. Ako ekipa A ne zna odgovor ili odgovori netačno, odgovara ekipa B. Za tačan odgovor dobija 1 poen, a ako i oni pogriješe ili ne znaju, odgovara ekipa V. Na drugo pitanje prva odgovara ekipa B po istom principu, na treće ekipa V i tako redom do kraja liste pitanja. Nastavnik na tabli crta tabelu za upisivanje bodova. Kontrolise tačnost odgovora i upisuje poene za svaku ekipu u tabelu.

TEMA: EVROPA U RAZVIJENOM I KASNOM SREDNJEM VIJEKU

Ukupno časova: 15

Rezultati učenja:

Učenik/učenica će biti sposoban/sposobna da:

1. objašnjava Krstaške pohode i razumije njihovo značenje;
2. objašnjava proces slabljenja Vizantije i razumije posljedice pada Carigrada;
3. objašnjava nastanak evropskih monarhija i opisuje njihove međusobne odnose te proces centralizacije vlasti u Zapadnoj Evropi;
4. navodi primjere otkrića iz Doba otkrića i razumije njihovo značenje u historiji čovječanstva;
5. objašnjava proces nastanka i razvoja srednjovjekovnih gradova i navodi primjere karakterističnih srednjovjekovnih gradova;
6. opisuje način života u Vizantiji tokom srednjeg vijeka;
7. navodi primjere naučnih i tehnoloških dostignuća u razvijenom i kasnom srednjem vijeku i razumije njihovo značenje;
8. objašnjava pojavu humanizma i renesanse, navodi njihove glavne karakteristike i predstavnike;
9. navodi primjere viteških redova u srednjem vijeku i objašnjava njihove odnose s Katoličkom crkvom i državnim vlastima u Zapadnoj Evropi;

10. objašnjava podjele u hrišćanstvu izazvane reformacijom i reakciju Katoličke crkve na reformaciju.

Učenik/učenica će:

- razviti poštovanje prema kulturi i kulturnom naslijeđu srednjovjekovne Evrope.

Sadržaji (i pojmovi)	Standardi za ocjenjivanje
• Krstaški pohodi (krstaši, Klermon, papa Urban II, Sveta zemlja, Hristov grob, Jerusolim, Fridrih I Barbarosa, Ričard Lavlje Srce, Filip II August, Saladin, Akra)	• Ishodi učenja: • Navodi uzroke krstaških pohoda. • Objašnjava ulogu zapadne crkve u organizaciji krstaških pohoda. • Određuje najvažnije pohode i locira ih na historijskoj karti i vremenskoj liniji. • Upoređuje posljedice krstaških pohoda za zemlje Zapadne Evrope i Istočnog Mediterana.
• Vizantija od XII do XV vijeka (Komnini, Paleolozi, Manzikert, Epirska država, Nikejsko Carstvo, Mihailo VIII Paleolog, građanski rat, najamnici, Konstantin XI Dragaš)	• Objašnjava posljedice Četvrtog krstaškog pohoda za Vizantiju. • Navodi države koje su nastale na teritoriji Vizantije nakon Četvrtog krstaškog pohoda i locira ih na historijskoj karti. • Opisuje okolnosti pod kojima je Vizantija obnovljena. • Navodi uzroke slabljenja Vizantije i njenog potpadanja pod vlast Osmanlija. • Objašnjava značaj pada Carigrada pod vlast Osmanlija u historiji Evrope.
• Evropske monarhije u razvijenom i kasnom srednjem vijeku (Sveto Rimsko Carstvo, Oton I, Henrik IV, Kanosa, Normani, Henrik II Plantagenet, Ivan Bez Zemlje, Velika povelja sloboda, Engleska, Francuska, Filip IV Lijepi, Stogodišnji rat)	• Opisuje razvoj i jačanje monarhija u Zapadnoj Evropi tokom srednjeg vijeka. • Objašnjava sukobe između svjetovne i crkvene vlasti (primjer: Henrik IV i papa u Kanosi). • Navodi ključne ličnosti i događaje u formiranju engleske i francuske države. • Tumači značaj Velike povelje sloboda (Magna Carta) za razvoj zakonodavne vlasti. • Objašnjava uzroke, tok i posljedice Stogodišnjeg rata između Engleske i Francuske.
• Doba otkrića (pomorski put do Indije, Kristofor Kolumbo, Amerika, pretkolumbovske civilizacije, Maje, Inke, Asteci, Amerigo Vespuči, Fernando Magelan, kompas, karavela, barut, astrolab,	• Navodi i locira na historijskoj karti najvažnija otkrića iz Doba otkrića. • Objašnjava porijeklo imena Amerika. • Razlikuje uzroke geografskih otkrića i njihove posljedice. • Navodi primjere tehničkih dostignuća koja su doprinijela lakšem otkrivanju novih zemalja. • Objašnjava značaj putovanja Fernanda Magelana za ljudsku civilizaciju.

geografska karta, Vasco da Gama, Rt Dobre nade)	
• Srednjovjekovni grad (cehovi, gilde, Venecija, Đenova, Piza, Marsej, Dubrovnik, komuna, zidine, rovovi, pokretna vrata, epidemije, kuga)	• Objašnjava proces nastanka srednjovjekovnih gradova. • Navodi oblike organizovanja zanatlija i trgovaca. • Opisuje izgled srednjovjekovnih gradova. • Navodi primjere srednjovjekovnih gradova u Zapadnoj Evropi. • Objašnjava uzroke pojave epidemija i navodi primjere poznatih epidemija u srednjem vijeku.
• Život u Vizantiji (mjerjenje vremena, zabava, igre, hipodrom, higijena i njega, tradicije, škole, uloga žene)	• Objašnjava način života u Vizantiji. • Navodi i objašnjava najvažnije tradicije u Vizantiji. • Objašnjava ulogu žene u vizantijskom društvu. • Navodi primjere svakodnevnih navika Rimljana (higijena, zabava, međusobna interakcija itd.).
• Nauka i filozofska misao od XII do XVIII vijeka (univerziteti, Bolonja, Pariz, Oksford, Johan Gutenberg, Nikola Kopernik, Galileo Galilei, astronomija, fizika, teleskop, filozofija, Frensis Bekon, Tomas Hobs, Džon Lok)	• Opisuje ulogu univerziteta kao centara novog načina obrazovanja. • Razlikuje univerzitete i crkvene škole u srednjem vijeku. • Objašnjava najvažnija naučna i tehnološka dostignuća u razvijenom i kasnom srednjem vijeku. • Navodi glavne pravce razvoja filozofske misli prema kraju srednjeg vijeka. • Navodi primjere univerziteta iz srednjeg vijeka koji postoje i danas.
• Uspon zapadnoevropske kulture i umjetnosti do XVIII vijeka (humanizam, renesansa, Firenca, mecene, Rim, Frančesko Petrarka, Đovani Bokačo, Dante Aligijeri, bazilika Svetog Petra u Rimu, Leonardo da Vinči, Mikelandelo, Mona Liza, Tajna večera, romanski stil, gotički stil, Notr Dam, Vilijam Šekspir, Migel de Servantes, Nikolo Makijaveli, Volfgang Amadeus Mocart)	• Objašnjava proces nastanka humanizma i renesanse kao novih pravaca u evropskoj kulturi. • Navodi glavne karakteristike humanizma i renesanse. • Objašnjava promjene u srednjovjekovnom društvu izazvane humanizmom i renesansom. • Navodi najvažnije predstavnike humanizma i renesanse u književnosti i umjetnosti. • Prepoznaje primjere gotičkog i romanskog arhitektonskog stila u Evropi.

• Crkva i religija u životu srednjovjekovnog čovjeka (Inoćentije III, unija, viteški redovi, templari, franjevci, dominikanci, katari)	• Objašnjava utjecaj crkve i religije na zapadnoevropska društva. • Objašnjava crkvenu politiku pape Inoćentija III. • Navodi najutjecajnije viteške redove u srednjem vijeku i opisuje njihov odnos s Katoličkom crkvom i državnim vlastima u Zapadnoj Evropi. • Navodi primjere progona heretika od strane Katoličke crkve.
• Reformacija i protureformacija (reformacija, protestantizam, Martin Luter, luteranstvo, kalvinizam, Henrik VIII, anglikanizam, jezuiti, inkvizicija)	• Navodi uzroke koji su doveli do pojave reformacije. • Objašnjava podjele unutar hrišćanstva izazvane reformacijom. • Navodi glavne pravce protestantizma i njihove predstavnike. • Objašnjava reakciju Katoličke crkve na reformaciju.
Primjeri aktivnosti • Učenici podijeljeni u dvije grupe dobijaju zadatak da zamisle sljedeće situacije: Učenici iz grupe A su vitezovi koji su učestvovali u Četvrtom krstaškom pohodu i nakon njegovog završetka zapisuju „svoja sjećanja i utiske“ s pohoda. U tekstu objašnjavaju cilj pohoda, promijenjeni pravac kretanja, posljedice pohoda i njegove vođe. Učenici iz grupe B su trgovci iz Jerusalema, čiji dom i skladišta su zapaljeni nakon osvajanja grada od strane krstaša tokom Prvog krstaškog pohoda. U tekstu opisuju razaranja grada koja su „doživjeli“ i ta zapažanja u obliku pisma šalju svojim rođacima u susjednom gradu. Nakon završetka zadatka, učenici uz pomoć nastavnika diskutiraju o različitim posljedicama krstaških pohoda za zemlje Zapadne Evrope i Istočnog Mediterana. Ova aktivnost podstiče razvoj: istorijske empatije, kritičkog razmišljanja, kreativnog pisanja, dubljeg razumijevanja krstaških pohoda i njihovih posljedica. • Nastavnik dijeli učenike u grupe od najviše 5 učenika, pri čemu jedan učenik ima zadatak da bude srednjovjekovni evropski vladar, trojica učenika su njegovi savjetnici koji predlažu rješenja, a jedan učenik je hroničar koji zapisuje odluke „svog vladara“. Pred učenike iz različitih grupa stavljaju se različiti scenariji, izazovi i pitanja iz oblasti rata, ekonomije i društva, i u odnosu na te situacije potrebno je da donesu odluke o budućnosti svoje države. Nastavnik podstiče učenike da razmišljaju o historijskim posljedicama svojih odluka. Nakon završetka aktivnosti, „hroničari“ prezentuju odluke „svog vladara“, a uz pomoć nastavnika analiziraju se pozitivne i negativne posljedice koje proizilaze iz tih odluka. Ova aktivnost podstiče kritičko razmišljanje, donošenje odluka i razumijevanje historijskih procesa i njihovih posljedica. • Učenici podijeljeni u dvije grupe dobijaju zadatak da zamisle sljedeće situacije: Učenici iz grupe A su putnici na brodu „Santa Maria“, kojim je pod komandom Kristofora Kolumba pređen Atlantski okean i stiglo se do San Salvadora. Po povratku kući učenici zapisuju „svoja iskustva“ s putovanja s Kolumbom. U tekstu opisuju karavelu kojom su se kretali, objašnjavaju kako su uspjeli da se orijentišu preko Atlantskog okeana i šta su otkrili (ili mislili da su otkrili) tokom ekspedicije s Kolumbom. Učenici iz grupe B su putnici na brodu „Viktorija“, jedinom brodu iz ekspedicije Ferdinanda Magelana koji se uspješno vratio u Španiju. Po povratku kući učenici zapisuju „svoja iskustva“ s putovanja s Magelanom. U tekstu opisuju s koliko brodova i u kojem pravcu su krenuli, kuda su putovali, s kakvim su se izazovima suočili, šta se dogodilo s vođom ekspedicije i koje su biljne kulture otkrili na putovanju. Nastavnik stalno vodi i usmjerava učenike prema informacijama koje su relevantne tokom aktivnosti. Ova aktivnost podstiče kritičko razmišljanje, kreativno pisanje i dublje razumijevanje Ere otkrića.	

- Učenici zajedno s nastavnikom organizuju izložbu o razvoju srednjovjekovnih gradova. Učenici podijeljeni u tri grupe pronalaze fotografije i podatke o poznatim srednjovjekovnim gradovima koji i danas postoje, kao i o tome kako su izgledali srednjovjekovni zanati i trgovina. Prave poređenje između srednjovjekovnih gradova i savremenih gradova. Ova aktivnost podstiče razvoj istraživačkih vještina, kritičkog mišljenja i komparativne analize. Učenici se dijele u tri grupe, i svaka grupa izvlači list s tekstom (historijski izvor) koji opisuje različite aspekte života u Vizantiji. Tako, u historijskom izvoru koji dobija prva grupa navedene su vizantijske tradicije, u izvoru koji dobija druga grupa navedene su svakodnevne navike Rimljana (higijena, zabava, interakcija i drugo), dok je u izvoru koji dobija treća grupa opisana uloga žene u vizantijskom društvu. Nastavnik pomaže učenicima da analiziraju historijske izvore i razumiju njihov sadržaj. Nakon toga, učenici uz pomoć nastavnika odgovaraju na sljedeća pitanja: 1. Koje su bile najpoznatije vizantijske tradicije? 2. Kakva je bila uloga žene u vizantijskom društvu? 3. Kako je izgledao svakodnevni život Rimljana? 4. Da li se i kako život u Vizantiji razlikovao od života u gradovima Zapadne Evrope? Ova aktivnost potiče razvoj sposobnosti kritičkog mišljenja, razumijevanja i tumačenja historijskih izvora, te produbljuje znanja učenika o načinu života u Vizantiji.
- Učenici podijeljeni u 4 grupe dobijaju zadatak da istražuju putem interneta i u historijskoj literaturi razvoj nauke i tehnologije u razvijenom i kasnom srednjem vijeku. Prva grupa istražuje najznačajnije izume koji su olakšali ljudski život. Druga grupa istražuje razvoj astronomije i fizike. Treća grupa istražuje razvoj filozofske misli. Četvrta grupa istražuje pojavu prvih univerziteta. Svaka grupa prikuplja podatke, selektira ih i izrađuje plakate koje zatim prezentira. Na kraju časa učenici odgovaraju na postavljena pitanja od strane nastavnika i vode diskusiju o svim promjenama koje su nastale kod ljudi s razvojem nauke i tehnologije u razvijenom i kasnom srednjem vijeku. Učenici dobijaju zadatak da naprave tabelu u koju će unijeti informacije koje su bile predstavljene na času. Ova aktivnost potiče istraživačke vještine, timski rad, sintezu informacija i razumijevanje razvoja nauke i tehnologije u razvijenom i kasnom srednjem vijeku.
- Nastavnik i učenici izrađuju vizuelnu prezentaciju o humanizmu i renesansi u Evropi, pri čemu jedna grupa učenika istražuje o poznatim piscima i književnim djelima, druga grupa istražuje o poznatim umjetnicima i umjetničkim djelima, a treća grupa istražuje o najpoznatijim arhitektonskim stilovima u srednjovjekovnoj Evropi (gotika i romanika). Kroz svoje zadatke učenici otkrivaju uticaj antičke umjetnosti i kulture na humanizam i renesansu i promjene koje su ti pravci izazvali u srednjovjekovnom društvu. Ova aktivnost podstiče istraživačke vještine, timski rad, kritičko razmišljanje i razumijevanje značaja humanizma i renesanse u istoriji čovječanstva.
- Učenici podijeljeni u dvije grupe dobijaju zadatak da izrade prezentaciju o različitim aspektima srednjovjekovne crkve. Istražuju na internetu, u enciklopedijama i drugim izvorima, a potom zajedno s nastavnikom provjeravaju tačnost podataka. Jedna grupa izrađuje prezentaciju o najuticajnijim viteškim redovima u srednjem vijeku i njihovom odnosu s katoličkom crkvom, dok druga grupa obrađuje jeretike i njihov odnos s katoličkom crkvom. Nakon izrade prezentacija, zajedno s nastavnikom vode diskusiju o ulozi srednjovjekovne crkve u svakodnevnom životu ljudi u to vrijeme, kao i o uticaju katoličke crkve na zapadnoevropska društva. Ova aktivnost potiče kritičko razmišljanje, istraživačke vještine i dublje razumijevanje različitih aspekata srednjovjekovne crkve.
- Učenici podijeljeni u četiri grupe dobijaju zadatak da istraže na internetu informacije o reformaciji i protureformaciji. Zajedno s nastavnikom provjeravaju tačnost podataka. Prva grupa izrađuje prezentaciju o životu Martina Lutera, druga o razlozima reformacije, treća o osobinama protestantizma, a četvrta o reakciji katoličke crkve na reformaciju. Sve grupe potom prezentuju svoja saznanja, a uz pomoć nastavnika kroz otvorenu diskusiju izvode se zaključci o reformacijskom procesu. Ova aktivnost podstiče istraživačke vještine, timski rad, kritičko razmišljanje i razumijevanje reformacije i protureformacije.

Nastavnik organizuje kviz znanja radi utvrđivanja i sistematizacije teme. Učenike dijeli u tri ekipe (A, B, C), pazeći na ravnomjernost sastava. Objašnjava pravila kviza: Svaka ekipa bira po jednog učenika koji odgovara na pitanja. Ostali članovi pomažu u formulaciji odgovora. Nastavnik čita pitanje ekipi A (pitanja su u formi prezentacije i ilustrovana slikom ili crtežom), koja odgovara. Za tačan odgovor ekipa dobija 1 poen. Ako ekipa A ne zna ili pogrešno odgovori, odgovara ekipa B. Ako i oni ne odgovore tačno, odgovara ekipa C. Drugo pitanje prvo odgovara ekipa B, treće ekipa C, i tako redom. Nastavnik na tabli crta tabelu za unos poena i kontroliše tačnost odgovora, upisujući bodove za svaku ekipu.	
Tema: BALKAN I MAKEDONIJA U RAZVIJENOM I KASNOM SREDNJEM VIJEKU Ukupan broj časova: 10	
Rezultati učenja: Učenik/učenica će biti sposoban/sposobna da: - objasni stvaranje i širenje bugarske i srpske države u razvijenom srednjem vijeku i prepozna njihove sličnosti i razlike; - navede najvažnije feudalne države i porodice u Albaniji u razvijenom srednjem vijeku i razumije njihove međusobne odnose; - opiše najvažnije vojne pohode i teritorijalna proširenja Osmanlija na Balkanu i objasni razloge slabljenja balkanskih država uoči sukoba s Osmanskom državom; - imenuje samostalne feudalne vladare i države u Makedoniji u XIII i XIV stoljeću i locira ih prostorno i vremenski; - opiše privredni život balkanskih zemalja i objasni utjecaj različitih privrednih grana na svakodnevni život ljudi; - opiše kulturna dostignuća balkanskih naroda i prepozna njihovo nasljeđe u savremenom društvu. Učenik/učenica će: - razviti poštovanje prema kulturi i kulturnom nasljeđu Balkana i Makedonije u razvijenom i kasnom srednjem vijeku.	
Sadržaji (i pojmovi)	Standardi za ocenjivanje
Uspon Bugarske i Srbije (Drugo Bugarsko Carstvo, Petar, Asen, Trnovo, Kalojan, Ivan II Asen, Stefan Nemanja, Stefan Prvovjenčani, Milutin, Stefan Dušan, Dušanov zakonik, carstvo, Skoplje)	- Određuje na historijskoj karti i vremenskoj liniji prostor i vrijeme stvaranja bugarske i srpske države u razvijenom srednjem vijeku; - Objašnjava proces obnove bugarske i srpske države i navodi njihove najznačajnije vladare; - Označava na historijskoj karti osvajanja Stefana Dušana i Ivana II Asena i otkriva sličnosti i razlike među njima.
Albanija u razvijenom srednjem vijeku (Albanci, Arbanon, Progon, Kroja, Epirska država, Arta, Mihailo Anđeo Komnin,	- Objašnjava stvaranje feudalne države Arbanon i razumije njene odnose sa susjednim državama; - Navodi najznačajnije događaje i vladare iz historije Epirske države;

Teodor Anđeo Komnin, Klokotnica, Karlo I Anžuski, Kraljevina Albanija, Karlo Topija, Balša II, Kastrioti, Dukadžini, Muzaki)	• Objašnjava odnose albanskih plemića s Kraljevinom Sicilijom u vrijeme kralja Karla I Anžuskog; • Navodi primjere feudalnih porodica iz Albanije i određuje na historijskoj karti njihove teritorije.
• Samostalni feudalni vladari u Makedoniji u XIII vijeku (Dobromir Hrs, krstaški pohodi, Strumica, Prosek, feudalna država, Strez, borbe za prijestolje, Bitka kod Pelagonije, Aleksije Slav, despot, Melnik, Henrik I)	• Navodi samostalne feudalne vladare u Makedoniji u XIV vijeku i locira ih prostorno i vremenski; • Objašnjava okolnosti i razloge za osamostaljenje Vukašina i Uglješe; • Objašnjava značaj Bitke na Marici i njene posljedice po Balkan i Makedoniju; • Kroz primjer kralja Marka i braće Dejanovića sagledava koncept vazalstva prema Osmanskoj državi; • Prepoznaje značaj i uticaj kralja Marka na makedonsku narodnu tradiciju.
• Pad Balkana i Makedonije pod osmansku vlast (Turci-Seldžuci, begluci, emiri, Osman, Murat I, Galipolje, Jedrene (Edirne), Bitka na Marici, Kosovska bitka, Bajazit I, Tnovsko Carstvo, Vidinsko Carstvo, Srpska despotovina, Topija, Kastrioti)	• Određuje na historijskoj karti i vremenskoj liniji prostor i vrijeme nastanka Osmanskog carstva. • Navodi razloge slabljenja balkanskih država uoči sukoba s Osmanlijama. • Objašnjava i pokazuje na historijskoj karti najvažnije vojne kampanje i teritorijalna širenja Osmanskog carstva na Balkanu. • Navodi primjere značajnijih bitaka i vladara iz perioda pada Balkana i Makedonije pod osmansku vlast.
• Privredni život na Balkanu (tropolni sistem, zavisni seljaci, zanatlije, Vlasi, stočarstvo, poljoprivreda, vodenice, rudnici, Novo Brdo, Zletovo, Sasa, solane, kovanje novca, pčelarstvo, vinogradarstvo)	• Navodi osnovna zanimanja ljudi u srednjem vijeku na Balkanu. • Razumije i objašnjava višeznačnost termina „Vlasi“. • Imenjuje najznačajnije privredne grane srednjeg vijeka na Balkanu i objašnjava njihov utjecaj na život ljudi.
• Kultura Balkana i Makedonije (Ijetopisi, apokrifi, Borilov sinodik, ktitorstvo, Markov i Varoški manastir, slikarstvo, vajarstvo, Markove kule, Crkva „Sv. Andreja“, Hilandar, Zografski manastir, Dečanski manastir, Carevec, manastir „Šin Đon“, ikonopisni centri, umjetnički obrt)	• Opisuje karakteristike i dostignuća Balkana i Makedonije u književnosti, arhitekturi i slikarstvu (XII–XV vijek). • Razumije i objašnjava značaj srednjovjekovnog ktitorstva. • Objašnjava pojam umjetničkog obrta. • Kroz kulturno stvaralaštvo Balkana objašnjava vezu između kulture i religije u srednjem vijeku.

Primjeri aktivnosti

- Nastavnik prikazuje vizuelnu prezentaciju o osnivanju bugarske i srpske države i njihovom jačanju. Zatim nastavnik na tabli crta Venov dijagram s dva kruga, pri čemu jedan krug predstavlja srpskog vladara Stefana Dušana, a drugi bugarskog vladara Ivana II Asena. Učenici dobijaju zadatak da popune Venov dijagram sa specifičnim i zajedničkim karakteristikama, idejama ili podvizima navedenih vladara. Nakon toga, zajedno s nastavnikom provjeravaju tačnost svojih odgovora i diskutiraju o bugarskoj i srpskoj državi u razvijenom srednjem vijeku. Ova aktivnost potiče kritičko razmišljanje, uporednu analizu i dublje razumijevanje sličnosti i razlika između dvojice vladara, a kroz njih i između dviju država u tom periodu.
- Nastavnik prikazuje vizuelnu prezentaciju o najznačajnijim feudalnim državama i porodicama u Albaniji u razvijenom srednjem vijeku. Učenici u parovima dobijaju nijeme karte na kojima treba da označe teritorije koje su kontrolisale albanske feudalne porodice, kao i teritorije na kojima su se prostirale feudalne države u Albaniji, zajedno s njihovim centrima. Nastavnik zatim prezentira svoju kartu i zajedno s učenicima provjerava tačnost informacija. Ova aktivnost potiče razvoj prostorne orijentacije kod učenika i dublje razumijevanje geografskih uslova u kojima su djelovale albanske feudalne porodice i države.
- Nastavnik priprema tri „tajne poruke“, po jednu za svakog vladara (Dobromir Hrs, Strez i Aleksije Slav). Svaka poruka sadrži ključne informacije o vladaru, ali su neke riječi zamijenjene praznim linijama.
Primjer:
„Ja, _____, vladao sam u gradu _____. Osamostalio sam se zbog _____. Moja država je bila _____ po karakteru. Imao sam sukobe sa _____.“
Učenici se dijele u tri grupe. Svaka grupa dobija jednu „tajnu poruku“ i ima zadatak da popuni praznine koristeći udžbenike ili materijale koje im da nastavnik. Nakon što popune poruke, grupe ih čitaju pred razredom. Ostali učenici pažljivo slušaju i pokušavaju otkriti o kojem vladaru se radi. Nakon čitanja svih poruka, nastavnik vodi diskusiju o sličnostima i razlikama među vladarima, razlozima njihovog osamostaljenja i njihovoj ulozi u balkanskim procesima. Ova aktivnost potiče učenike da aktivno istražuju i sintetiziraju ključne informacije o vladarima na kreativan način.
- Učenici su podijeljeni u tri grupe, pri čemu je svaka odgovorna za jednu od samostalnih feudalnih država u Makedoniji u XIV vijeku: Sersku državu Uglješe, Prilepsko kraljevstvo Vukašina i Marka, te Državu Jovana i Konstantina Dejanovića. Svaka grupa dobija veliki list papira na kojem treba nacrtati vremensku liniju koja obuhvata XIV vijek. Na liniji, grupe treba da označe ključne događaje vezane za svoju državu, uključujući: godine vladavine, važne bitke, promjene vladara (ako ih ima) i značajne političke odluke. Pored događaja, grupe trebaju dodati i kratka objašnjenja za svaki događaj. Nakon završetka, grupe prezentiraju svoje vremenske linije pred razredom. Nastavnik podstiče diskusiju o razlozima za osamostaljenje, međusobnim odnosima država, konceptu vazalstva i njihovom značaju u historiji Makedonije u srednjem vijeku, koristeći vremenske linije kao vizuelnu podršku. Ova aktivnost potiče aktivno učenje i razvoj historijskih vještina kroz kreativnu vizualizaciju i analizu ključnih događaja vezanih za samostalne feudalne države u Makedoniji u XIV vijeku.
- Učenici podijeljeni u dvije grupe dobijaju zadatak da zamisle situaciju u kojoj: 1. Učenici iz grupe A se stavljaju u ulogu Jovana Uglješe pred Bitku na Marici. Njihova država se graniči s Osmanlijama, a već duže vrijeme osmanski konjički odredi prodiru duboko u njihovu teritoriju s ciljem pljačke i izazivanja otvorene bitke. Učenici imaju zadatak da napišu pismo okolnim feudalcima s ciljem da ih ubijede da im se pridruže u borbi protiv Osmanlija.

Nastavnik pomaže učenicima u formulisanju argumenata zašto bi ostali feudalci trebalo da učestvuju u borbi protiv Osmanlija. 2. Učenici iz grupe B su feudalni vladari koji su "primili pismo" od Jovana Uglješe u kojem ih poziva na zajedničku bitku protiv Osmanlija. Njihov zadatak je da napišu odgovor na to pismo, u kojem će odgovoriti na sljedeća pitanja: Da li će učestvovati u bitki i zašto? Da li će u tu svrhu koristiti sve resurse i vojsku kojom raspolažu? Da li će pomoći Jovanu Uglješi u odbrani njegovih granica ili će zajedno s njim krenuti u pohod na konačan obračun s Osmanlijama? Nastavnik pomaže učenicima da zamisle situaciju u kojoj su se nalazili feudalni vladari Balkana tog vremena i pomaže im u formulisanju argumenata u pismu. Nakon završetka zadatka, učenici čitaju svoja pisma i zajedno s nastavnikom diskutiraju o mogućim posljedicama svojih odluka po svoju feudalnu državu. Ova aktivnost potiče razvoj historijske empatije, kritičkog razmišljanja i kreativnog pisanja kod učenika kroz lično proživljavanje ključnih događaja iz perioda pada Balkana i Makedonije pod osmansku vlast.

- Aktivnost započinje podjelom učenika u pet grupa, pri čemu se svaka grupa fokusira na jednu privrednu granu srednjovjekovnog Balkana: poljoprivreda, stočarstvo, zanatstvo, rudarstvo i kovnica novca te specijalizirane djelatnosti (pčelarstvo, vinogradarstvo). Svaka grupa dobija zadatak da istraži svoju temu koristeći udžbenike i dodatne materijale, da pripremi kratak tekst do 200 riječi, pronade ili nacrti 2–3 ilustracije i izdvoji 3–5 ključnih činjenica. Nastavnik obezbjeđuje odštampane materijale za svaku grupu. Učenici zatim kombinuju svoja saznanja na velikom zajedničkom plakatu (hameru), stvarajući vizualni pregled privrednog života srednjovjekovnog Balkana. Alternativno, ako škola ima tehničke mogućnosti, grupe mogu pripremiti po 2–3 slajda za svoju temu, koji se potom kombinuju u jednu multimedijalnu prezentaciju. Na kraju, grupe prezentuju svoje dijelove, a nastavnik vodi diskusiju o međusobnoj povezanosti različitih privrednih grana i njihovom utjecaju na srednjovjekovno društvo Balkana. Ova aktivnost potiče učenike da istražuju, rade u timu i predstavljaju svoja istraživanja na vizualan i informativan način.
- Učenici su podijeljeni u dvije grupe i dobijaju zadatak da istraže narodno stvaralaštvo povezano s kraljem Markom. Prva grupa istražuje narodne predaje, a druga grupa epske pjesme koje se odnose na život kralja Marka. Nakon što svaka grupa prezentira svoj rad, učenici kroz diskusiju, uz pomoć nastavnika, odgovaraju na sljedeća pitanja:
 - Protiv koga se borio kralj Marko u narodnim predanjima i koga je štitio?
 - Kojim karakternim osobinama je obilježena ličnost kralja Marka?
 - Kakav je bio fizički izgled kralja Marka?
 - Kakvo mu je bilo oružje i kako je izgledao njegov konj?
 - Da li se i kako prikaz kralja Marka u narodnom stvaralaštvu razlikuje od podataka iz historijskih izvora?

Nastavnik učestvuje u diskusiji i usmjerava učenike ka tačnim odgovorima. Ova aktivnost potiče razvoj istraživačkih vještina, timskog rada, kritičkog mišljenja i dublje razumijevanje razlika između narodnog stvaralaštva i historijskih izvora. Nastavnik organizuje kviz znanja za utvrđivanje i sistematizaciju teme. Učenici se dijele u tri ekipe (A, B, V), uz pažnju na ravnotežu među timovima. Nastavnik objašnjava pravila kviza: Svaka ekipa bira jednog učenika koji će odgovarati na pitanja, dok ostali članovi pomažu u formulisanju odgovora. Nastavnik postavlja pitanje ekipi A (pitanja su predstavljena kroz prezentaciju, ilustrovana slikom ili crtežom), koja odgovara. Za tačan odgovor dobija se 1 poen. Ako ekipa A ne zna odgovor ili pogriješi, odgovara ekipa B. Za tačan odgovor dobijaju 1 poen. Ako i oni pogriješe, pokušava ekipa V. Drugo pitanje prvo odgovara ekipa B, treće ekipa V i tako redom do kraja liste sa pitanjima. Nastavnik na tabli crta tabelu za upisivanje bodova. Provjerava tačnost odgovora i upisuje poene za svaku ekipu.

Tema: Balkan i Makedonija pod osmanskom vlašću**Ukupno časova: 12**

Rezultati učenja:

Učenik/učenica će biti sposoban/sposobna da:

1. objasni osmanski sistem upravljanja državom;
2. navede i razlikuje oblike otpora balkanskih naroda protiv osmanske vlasti;
3. navede primjere ustanaka na Balkanu i u Makedoniji protiv osmanske vlasti i razumije njihovo značenje;
4. objasni demografske, društvene i ekonomske promjene na Balkanu i u Makedoniji pod osmanskim vlašću;
5. objasni i razlikuje društvene odnose u Osmanskoj državi u vrijeme njenog teritorijalnog vrhunca i u vrijeme njenog opadanja;
6. opiše privredni život na Balkanu i u Makedoniji pod osmanskim vlašću;
7. navede najvažnija kulturna dostignuća balkanskih naroda pod osmanskim vlašću i razumije njihovo značenje;
8. objasni odnos Osmanske države prema Ohridskoj arhiepiskopiji u različitim periodima i razumije posljedice njenog ukidanja.

Učenik/učenica će:

1. razviti poštovanje prema kulturnom naslijeđu iz osmanskog perioda kao zajedničkom kulturnom naslijeđu naroda Balkana.

Sadržaji (i pojmovi)	Standardi za ocjenjivanje
• Osmansko carstvo (sultan, vezir, divan, ejalet, spahija, janjičar, sandžak, kadija, saraj, šerijatsko pravo, Mehmed II Osvajač, Sulejman Veličanstveni)	• Objašnjava politički i administrativni sistem Osmanskog carstva. • Razumije ulogu janjičara u historiji Osmanskog carstva. • Navodi najznačajnije vladare Osmanskog carstva i objašnjava njihovu ulogu u jačanju i širenju države.
• Otpori protiv osmanske vlasti na Balkanu i u Makedoniji (aktivan otpor, pasivan otpor, hajduci, jataci, arambaše, bune)	• Navodi razloge otpora balkanskih naroda protiv osmanske vlasti. • Prepoznaje razlike između aktivnog i pasivnog otpora. • Navodi primjere aktivnog i pasivnog otpora protiv osmanske vlasti. • Opisuje hajdučiju kao najzastupljeniji oblik aktivnog otpora. • Prepoznaje i razlikuje razvijenije oblike otpora protiv osmanske vlasti (bune i ustanci).

• Ustanak Skenderbega (Kastrioti, Đerđ Kastrioti, Skenderbeg, Kruja, Leška liga, Torvjolsko polje, zaštitnik kršćanske vjere, Marin Barleti)	• Opisuje i razlikuje život i djelovanje Skenderbega kao dio osmanskog sistema vlasti i kao buntovnika protiv osmanske vlasti. • Navodi razloge za ustanak Skenderbega protiv Osmanlija. • Objašnjava značaj formiranja Leške lige. • Na historijskoj karti locira najvažnije događaje i bitke iz vremena ustanka Skenderbega. • Objašnjava značaj Skenderbega za Albance i za zapadnoevropske države. • Opisuje stanje u Albaniji nakon smrti Skenderbega.
• Karpošev ustanak (Austrijsko-turski rat, Karpoš, martolozbega, Pikolomini, Skoplje, kuga, Selim Giraj, Leopold I, Kameni most)	• Objašnjava okolnosti u kojima je došlo do Karpoševog ustanka. • Opisuje život Karpoša prije ustanka. • Na historijskoj karti locira teritoriju obuhvaćenu Karpoševim ustankom. • Objašnjava posljedice Karpoševog ustanka. • Razumije značaj Karpoševog ustanka u historiji Makedonije.
• Demografske, društvene i ekonomske promjene nakon osmanskog osvajanja Balkana i Makedonije (kolonizacija, Juruci, Jevreji, Romi, islamizacija, Mehmed-paša Sokolović, timarski-spahijski sistem, askeri, raja, devširme, desetina)	• Objašnjava i razlikuje procese kolonizacije i islamizacije na Balkanu i u Makedoniji. • Objašnjava razloge naseljavanja Jevreja u Osmansko carstvo. • Objašnjava timarski-spahijski sistem u Osmanskoj državi. • Opisuje društvenu strukturu stanovništva u Osmanskoj državi. • Navodi primjere uticaja Osmanskog carstva na svakodnevni život ljudi na Balkanu.
• Privreda i svakodnevni život na Balkanu i u Makedoniji pod osmanskom vlašću (poljoprivreda, stočarstvo, rudarstvo, zanati, Doljanski vašar)	• Opisuje privredni život na Balkanu i u Makedoniji pod osmanskom vlašću. • Navodi značajne rudarske centre na Balkanu i u Makedoniji. • Navodi primjere značajnijih zanata i vašara u Makedoniji pod osmanskom vlašću. • Razlikuje seosku i gradsku privredu.
• Kultura i kulturno naslijeđe Balkana i Makedonije od XV do XVIII vijeka (manastiri, književni centri, Hristofor Žefarović, „Stemmatographia“, pećinske crkve, rezbarstvo, džamija, turbe, hamam, han, bezistan, sahat-kula, vakuf, orijentalna arhitektura, medrese, hodže, damaskini)	• Objašnjava najvažnija kulturna dostignuća balkanskih naroda pod osmanskom vlašću. • Navodi primjere osmanske arhitekture na teritoriji Balkana i Makedonije. • Objašnjava kroz primjere uticaj osmanskog naslijeđa na kulturu i umjetnost današnjih naroda Balkana (muzika, kuhinja i drugo).

	• Prepoznaje važnost historijskih spomenika iz osmanskog perioda kao zajedničkog kulturnog naslijeđa naroda Balkana.
• Položaj Ohridske arhiepiskopije u Osmanskoj državi (Sv. Sofija, Sv. Bogorodica Perivlepta, Atanasije I, Arsenije, Mustafa III, Carigradska patrijaršija)	• Objašnjava razloge za različit odnos Osmanske države prema Ohridskoj arhiepiskopiji u različitim periodima historije. • Navodi primjere veza Ohridske arhiepiskopije s evropskim vladarima i katoličkom crkvom. • Objašnjava odnose između Ohridske arhiepiskopije i Carigradske patrijaršije. • Navodi razloge za ukidanje Ohridske arhiepiskopije. • Razumije značaj ukidanja Ohridske arhiepiskopije u historiji Makedonije.
Primjeri aktivnosti • Učenici su podijeljeni u četiri grupe koje istražuju putem interneta različite aspekte političkog i administrativnog sistema Osmanskog carstva. Prva grupa istražuje vladavinu sultana. Druga grupa istražuje ulogu vezira u osmanskoj vlasti. Treća grupa istražuje administrativnu podjelu Osmanskog carstva. Četvrta grupa istražuje osmansku vojsku i janjičarski korpus. Nakon prezentacije svojih saznanja, učenici kroz diskusiju izvode zajednički zaključak da je Osmansko carstvo bilo dobro organizovana država s teokratskim i centraliziranim karakterom. Ova aktivnost podstiče razvoj istraživačkih vještina, timskog rada, kritičkog mišljenja i dublje razumijevanje funkcionisanja Osmanskog carstva. • Učenici prate vizuelnu prezentaciju o otporu protiv osmanske vlasti na Balkanu i u Makedoniji, kojom dobijaju relevantne informacije o toj temi. Nakon toga, nastavnik na tabli crta uporednu tabelu – s lijeve strane piše „pasivni otpor“, a s desne „aktivni otpor“. Svaki učenik dobija zadatak da popuni tabelu primjerima oblika pasivnog i aktivnog otpora. Zatim zajedno sa nastavnikom provjeravaju tačnost unosa, a po potrebi nastavnik dodatno objašnjava oblike otpora. Ova aktivnost razvija kritičko mišljenje, sposobnost za poređenje i dublje razumijevanje razlika između aktivnog i pasivnog otpora. • Učenici su podijeljeni u pet grupa koje istražuju različite aspekte vezane za Skenderbega: Prva grupa istražuje život i djelo Đerđa Kastriotija (Skenderbega). Druga grupa istražuje uzroke ustanka i teritorije koje su bile obuhvaćene. Treća grupa istražuje formiranje i značaj Leške lige. Četvrta grupa istražuje gušenje ustanka nakon Skenderbegove smrti i njegove posljedice. Peta grupa istražuje život u Albaniji pod osmanskom vlašću. Grupe izrađuju prezentacije i prikazuju najvažnije događaje iz vremena ustanka Skenderbega i perioda nakon uspostavljanja osmanske vlasti na albanskim teritorijama. Ova aktivnost podstiče kritičko mišljenje, istraživačke vještine, timski rad i dublje razumijevanje različitih aspekata života i ustanka Skenderbega. • Učenici se dijele u nekoliko malih grupa. Svaka grupa dobija različite "istorijske izvore" povezane s Karpoševim ustankom – kratke izvode iz historijskih dokumenata, opise događaja, imena ličnosti i lokacija. Zadatak učenika je da analiziraju ove informacije i da "rekonstruišu" priču o ustanku. Grupe trebaju odgovoriti na ključna pitanja poput: • Ko je bio Karpoš i kakva je bila njegova uloga?	

- Koji su bili uzroci ustanka?
- Koje su oblasti bile obuhvaćene ustankom?
- Koji su bili glavni događaji?
- Kako je ustanak završio i koje su bile posljedice?

Nakon završetka zadatka, svaka grupa prezentuje svoja saznanja. Potom slijedi diskusija u kojoj se porede različite „rekonstrukcije“ i razgovara o tome kako historičari rade s ograničenim informacijama kako bi razumjeli događaje iz prošlosti. Ova aktivnost potiče učenike na kritičko razmišljanje, analizu informacija i saradnju, uz interaktivno učenje o važnom događaju iz makedonske historije.

- Učenici se dijele u grupe, a svaka istražuje po jedan aspekt svakodnevnog života ljudi u Osmanskoj državi: ishrana, odjeća, običaji, porodica. Cilj je da sve grupe zajedno pripreme jedan veliki poster na kojem će biti prikazan svaki aspekt života putem fotografija koje učenici pronalaze na internetu, odštampaju, izrežu i zalijepe na veliki papir pod odgovarajućim naslovima. Posebnu pažnju treba obratiti da slike prikazuju ljude iz svih društvenih, socijalnih i rodni kategorija. Nakon toga, svaka grupa koristi slike kako bi opisala dio svakodnevnog života koji je istraživala. Na kraju, kroz otvorenu diskusiju, učenici zajednički dolaze do zaključka da se svakodnevni život u Osmanskoj državi značajno razlikovao u zavisnosti od društvene i socijalne pripadnosti. Ova aktivnost potiče učenike na istraživanje, timski rad i vizuelno-informativno predstavljanje stečenih znanja.
- Učenici su podijeljeni u dvije grupe i dobijaju zadatak da zamisle situaciju u kojoj: 1. Učenici iz grupe A su putopisci koji su posjetili selo u Makedoniji pod osmanskim vlašću i nakon odlaska iz sela zapisuju „svoje utiske“. U tekstu opisuju privredni život u selima i ističu razlike u odnosu na gradsku privredu. 2. Učenici iz grupe B su putopisci koji su upravo posjetili Doljanski vašar i zapisuju „svoje utiske“ o onome što su vidjeli. U tekstu opisuju vašare i objašnjavaju njihov značaj kroz najpoznatiji vašar na Balkanu, u kontekstu historije Balkana i Makedonije. Ova aktivnost potiče razvoj kritičkog razmišljanja, kreativnog pisanja i dubljeg razumijevanja različitih aspekata života na Balkanu pod osmanskim vlašću.
- Učenici su podijeljeni u grupe i svaka grupa određuje jedan objekt ili građevinu u svojoj blizini koja potiče iz osmanskog perioda. Zatim istražuju i, ako je moguće, posjećuju te objekte, prikupljaju fotografije i informacije o njima. Na osnovu toga izrađuju prezentaciju o tim objektima i predstavljaju je na času. Zajedno s nastavnikom diskutiraju o značaju historijskih spomenika iz osmanskog perioda kao zajedničkog kulturnog naslijeđa naroda Balkana. Ova aktivnost razvija istraživačke vještine, timski rad, sintezu ključnih informacija i dublje razumijevanje značaja osmanskog naslijeđa.
- Nastavnik dijeli učenike u četiri grupe i daje im zadatak da istraže različite aspekte položaja Ohridske arhiepiskopije: Prva grupa istražuje odnose sa osmanskim vlastima u različitim periodima. Druga grupa istražuje odnose sa evropskim vladarima i Katoličkom crkvom. Treća grupa istražuje odnose sa Carigradskom patrijaršijom. Četvrta grupa istražuje razloge ukidanja Ohridske arhiepiskopije. Grupe izrađuju prezentacije u kojima iznose svoja saznanja stečena tokom istraživanja. Aktivnost podstiče kritičko razmišljanje, istraživačke vještine, timski rad i dublje razumijevanje različitih aspekata položaja Ohridske arhiepiskopije u Osmanskoj državi.
- Nastavnik organizuje kviz znanja radi utvrđivanja i sistematizacije teme. Učenike dijeli u tri ekipe (A, B, V), vodeći računa o ravnoteži u broju i znanju među timovima. Objašnjava pravila kviza: Svaka ekipa bira po jednog predstavnika koji će odgovarati na pitanja. Ostali članovi tima učestvuju u formulisanju odgovora. 1. Nastavnik postavlja pitanje ekipi A (pitanja su u obliku prezentacije, ilustrovana određenom slikom ili crtežom). Ekipa A

odgovara. Za tačan odgovor dobija 1 poen. 2. Ako ekipa A ne zna odgovor ili odgovori netačno, priliku za odgovor dobija ekipa B. Ako tačno odgovori – dobija 1 poen. Ako i ona pogriješi ili ne zna odgovor, odgovara ekipa V. 3. Na drugo pitanje prvo odgovara ekipa B, na treće ekipa V, i tako redom do kraja liste s pitanjima. Nastavnik na tabli crta tabelu za bodovanje, provjerava tačnost odgovora i upisuje poene za svaku ekipu u tabelu.

INKLUZIVNOST, RODNA RAVNOPRAVNOST/SENZITIVNOST, INTERKULTURALNOST I MEĐUPREDMETNA INTEGRACIJA

Nastavnik obezbjeđuje inkluzivnost uključivanjem svih učenika u sve aktivnosti za vrijeme časa. Pri tom, omogućava da svako dijete bude kognitivno i emocionalno angažovano korišćenjem adekvatnih pristupa (individualizacija, diferencijacija, timski rad, saučenička podrška). U radu sa djecom sa smetnjama primjenjuje individualni obrazovni plan (prilagođen rezultatima učenja i standarda za ocjenjivanje) i uvijek kada je moguće koristi dopunsku podršku drugih lica (lične i obrazovne asistente, obrazovne medijatore, tutore volontere i profesionalce iz škola sa resurnim centrom). Redovno prati sve učenike, posebno one iz ranjivih grupa, kako bi mogao navremeno identifikovati poteškoće u učenju, da podstiče i podržava postizanje rezultata u učenju.

U realizaciji aktivnosti nastavnik podjednako tretira i dječake i djevojčice pri čemu vodi brigu kako im ne bi dodijelio rodovo stereotipnu ulogu. Nastoji da obezbjedi balans na osnov pola u formiranju grupa za rad. U izboru dopunskog materijala u nastavi koristi ilustracije i primjere koji su rodovo i etnički/kulturno senzitivni i podstiču rodovu ravnopravnost, odnosno promovišu interkulturalizam.

Kad god je to moguće, nastavnik koristi integraciju tema/sadržaja/pojmova prilikom planiranja i realizacije nastave. Integracija omogućava učenicima da uključe perspektive iz drugih nastavnih predmeta u ono što uče u ovom predmetu i da povežu znanja iz različitih oblasti u jednu cjelinu.

OCJENJIVANJE POSTIGNUĆA UČENIKA

Da bi učenicima omogućio postizanje očekivanih standarda ocjenjivanja, nastavnik kontinuirano prati aktivnosti učenika tokom nastave i učenja i prikuplja informacije o napredovanju svakog učenika. Za učešće u aktivnostima učenici dobijaju povratnu informaciju u kojoj se ukazuje na stepen uspješnosti u realizaciji aktivnosti/zadatka i daju se upute za unapređenje (formativno ocjenjivanje). U tu svrhu nastavnik prati i ocjenjuje:

- usmene odgovore na pitanja nastavnika ili saučenika,
- istraživačke aktivnosti za prikupljanje podataka,
- izrade (multimedijalne prezentacije, poster, brošure i druge vrste prezentacija),
- doprinos radu u malim grupama,
- domaći zadaci i

Nakon završetka učenja svake teme, učenik dobija brojčanu sumativnu ocjenu za postignute standarde ocjenjivanja. Sumativna ocjena se dobija kao kombinacija rezultata ostvarenog na testu znanja i ocjene napretka utvrđene kroz različite tehnike formativnog ocjenjivanja. Tokom i na kraju školske godine, učenik dobija brojčane ocjene.

Početak implementacije nastavnog programa	školska 2025/2026 godina
Institucija/nosilac programa	Biro za razvoj obrazovanja
Saglasno članu 30, stav 3 iz Zakona za osnovno obrazovanje („Službeni list Republike Sjeverne Makedonije“ br. 161/19 i 229/20 i 3/25) ministrica obrazovanja i nauke donijela je nastavni program iz <i>Historije</i> za VII razred.	br. 12-1900/4 29.1.2025. godina Ministrica obrazovanja i nauke, prof.d-r Vesna Janevska, s.r. _____